

HORVÁTH JÓZSEF**„Falumonográfiák”
Győr-Moson-Sopron megyében
1989–2002**

AMIKOR A MEGYÉNKBEN az utóbbi bő évtizedben megjelent településtörténeti munkákat számba véve, áttekintésemnek a fenti címet adom, legalább két okból kényszerülök magyarázatra. Az egyik: miért csak falumonográfiákról beszélek, miért nem írok — a városokra is kiterjesztve vizsgálódásom tárgyát — „településtörténeti” monográfiákról? Erre a kérdésre sajnos nagyon egyszerű — és szomorú — a válasz: az alcímben jelzett időszakban Győr-Moson-Sopron megyében egyetlen város-történeti monográfia sem jelent meg! A tervek, próbálkozások, valamint a témában megjelent résztanulmányok megérdemelnek ugyan egy rövid kitérőt munkámban, de az összképet érdemben nem befolyásolják; az áttekintés tárgyát a községtörténetek képezik. A másik kérdés, ami felmerülhet az olvasóban: miért került a címben idézőjelbe a falumonográfiák kifejezés? Dolgozatom — reményeim szerint — erre a kérdésre is meg fogja adni a választ.

Áttekintésemben azokat a munkákat igyekeztem számba venni, melyek önálló kötetben megjelenve, az adott település történetének egészét kívánták bemutatni. Nem vettem fel tehát a mellékelt bibliográfiába azon dolgozatokat, melyek önálló kiadványként jelentek ugyan meg, de a település múltjának csupán egy kisebb szeletét — pl.: sporttörténet, egyesületi élet, egyháztörténet stb. — dolgozták fel; jöllehet ezek némelyike — mint pl. Sólymos Szilveszter munkája Ravazd község három templomáról¹ — a községtörténet egésze szempontjából sem érdektelen. Lemondtam továbbá azon községtörténeti tanulmányok számbavételéről, melyek valamely kiadvány részeként láttak napvilágot; pedig olyan kiváló dolgozatok is találhatóak közöttük, mint pl. Ábrahám Imre Nyúl község nyelvkincsét bemutató, a Ma-

¹ SÓLYMOS Szilveszter OSB: Ravazd község három temploma. [S. 1.], EFO Kiadó, 2000.

gyar Nyelvtudományi Társaság kiadványaként megjelent kötetének² történeti bevezetője, mely jól hasznosítható segédlet lesz a település múltját kutatók számára a településmonográfia elkészültéig. Úgy vélem azonban, hogy e korlátok meghúzása nélkül parttalanná válna munkám, és irreális lenne a belőle kirajzolódó kép meggyénk településtörténet-írásának utóbbi évtizedbeli helyzetéről.

A várostörténet-írás próbálkozásairól

Mielőtt a falutörténetek tanulmányozásához kezdenék, nem érdektelen talán néhány szót ejtenem a városaink múltjának kutatása terén regisztrálható próbálkozásokról sem; annál is inkább, mert néhány kísérletről azért említést tehetek.

A leghatározottabban talán Győrben fogalmazódott meg az igény egy új várostörténeti monográfia megjelentetésére. Az 1980-as évek második felében meg is alakult a „Győri Monográfia Egyesület”, mely célul tűzte ki: 1996-ra – Szávay Gyula alapvető munkája³ elkészültének centenáriumára – egy négy kötetből álló monográfiát jelentet meg, melynek első része a város földrajzával, a következő kettő a település múltjával, míg a befejező kötet kifejezetten Győr művelődéstörténetével foglalkozik majd. A kezdetben a helyi értelmiség körében is lelkesen üdvözölt Győri Monográfia Egyesület azonban kb. fél évtizednyi – nem túl intenzív – működés után formálisan is megszűnt; anélkül, hogy egyetlen kis várostörténeti tárgyú kiadvány is maradt volna utána „emlékül”. Kisebb terjedelmű résztanulmányok a vizsgált időszakban azért szép számmal napvilágot láttak, főként a rendszeresen megjelenő helyi kiadványok – Arrabona, Győri Tanulmányok – hasábjain, és megjelent néhány fontos forrásközlés⁴ is, főként a város korai történetéből. Megindult továbbá – Győr Megyei Jogú Város Levéltára kiadásában – a városi protocollumok regesztáinak megjelentetése,⁵ és

² ÁBRAHÁM Imre: Nyúl község nyelvkinccse. Pannonhalmi-dombság. Győr, Hazánk K., 1991. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai sorozatában.)

³ SZÁVAY Gyula: Győr. Monográfia a város jelenkoráról. 1. A régi Győr 1848-ig. 2. Győr 1848-49-ben. Győr, Győr Város Törvényhatósága, 1896.

⁴ Pl.: HORVÁTH József: Győri végrendeletek a 17. századból. I-III. köt. Győr, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 1995-1997.

⁵ DÖMINKOVITS Péter: Győr város tanácsülési és törvénykezési jegyzőkönyveinek regesztái. I. 1600-1605. Győr, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2001.; II. köt. 1605-1609. Győr, 2002.

elkészült a Győri Életrajzi Lexikon⁶ is. Mindezek fontos előmunkálatoknak tekinthetők egy majdan megírandó monográfiához; ezzel kapcsolatos konkrétabb előkészületekről azonban még nem áll módomban beszámolni.

Sopron városa esetében a vizsgált időszakban jelentős forráskiadványok megjelenését említhetem: a „Sopron város történeti forrásai” sorozatában napvilágot látott pl. a város első – 1480-tól kezdődően vezetett! – telekkönyve,⁷ Faut Márk és Klein Menyhért 16–17. századi krónikája,⁸ Móricz Pál kalmár 1520-as évekbeli üzleti könyve⁹ — mindegyik nagyon igényes kiadásban. Emellett megindult a 16. századi bírósági jegyzőkönyvek regesztáinak megjelentetése¹⁰ is; az elszórtan megjelentetett értékes rész tanulmányok sokaságának számbavételére pedig végképp nem vállalkozhatom.¹¹ Mindezek biztatóak a jövőre nézve...

A megye többi városában viszont lényegesen szerényebb előrelépésről szólhatok. Mosonmagyaróváron 1999-ben a két városrész egyesítésének 60. évfordulója adott okot egy tanulmánykötet¹² megjelentetésére — ez azonban „szigorúan” ezzel a 60 esztendővel foglalkozik; a helytörténeti tárgyú dolgozatok közül Husz János mosoni kötetét¹³ említhetem; de figyelemre érdemes a „Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek” sorozatának néhány izgalmas rész tanulmánya is. Kapuváron egy „helytörténeti olvasókönyv”

⁶ Győri Életrajzi Lexikon. Szerk.: Grábics Frigyes, Horváth Sándor Domonkos, Kucska Ferenc. Győr, Városi Könyvtár, 1999.

⁷ MOLLAY Károly: Első telekkönyv. Erstes Grundbuch (1480-1553). Sopron, Soproni Levéltár – Soproni Múzeum, 1993.

⁸ KOVÁCS József László: Die Chronik des Marx Faut und Melchior Klein. Faut Márk és Klein Menyhért krónikája (1526-1616). Sopron-Eisenstadt, Soproni Levéltár – Burgenländisches Landesarchiv und Landesbibliothek, 1995.

⁹ MOLLAY Károly: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz. Moritz Pál kalmár üzleti könyve (1520-1529). Sopron, Soproni Levéltár, 1994.

¹⁰ TIRNITZ József – SZAKÁCS Anita: Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái. I. 1533-1554. Sopron, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, 1996.; SZAKÁCS Anita: Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái. II. 1555-1569. Sopron, Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, 1997.

¹¹ Ez utóbbiak közül csupán a legfrissebbet, a tavalyi Soproni Levéltári Napon rendezett konferencia értékes előadásait tartalmazó, most elkészült kötetet emelném ki: A város időben és térben. Sopron kapcsolatrendszerének változása. Konferencia Sopron szabad királyi város 725 évéről. Sopron, 2002. szeptember 25. Szerk.: Turbuly Éva. Sopron, Soproni Levéltár, 2002. 222 p. (A kötet szerzői között Zsoldos Attila, Kubinyi András, Szende Katalin, G. Etényi Nóra, Zimányi Vera, Dominkovits Péter, Németh Ildikó és Tóth Imre nevét említhetem.)

¹² Mosonmagyaróvár 60 éve (1939-1999). Emlékkönyv a város egyesítésének 60. évfordulója alkalmából. Szerk.: Szentkúti Károly. Mosonmagyaróvár, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata, 1999.

¹³ HUSZ János: Töredékek Moson múltjából. Mosonmagyaróvár, Mosoni Polgári Kör, 1994.

jelent meg, magánkiadásban¹⁴ – leginkább a város és környékéhez kötődő történelmi mondákat olvashatunk benne. Csornán értékes résztanulmányok láttak napvilágot; közlésükben jelentős szerepe van a Pájer Imre által szerkesztett „Rábaköz. Honismereti Évkönyv” 1990-es évek második felében megjelent köteteinek¹⁵ — monográfia azonban még nem készült, csupán egy rövidebb áttekintést említhetnek.¹⁶

Megyénk legújabb városai közül Fertődön történtek konkrét lépések egy településtörténeti tanulmánykötet megjelentetésére. A közreműködésre rangos külső szakemberek is felkérést kaptak; tudomásom szerint többségük el is készült a vállalt tanulmány megírásával. A kötetnek 2002 első felében kellett volna a tervek szerint megjelennie, ezidáig azonban nem készült el. Csak remélhetjük, hogy az „elakadás” nem végleges, és hamarosan kézbe vehetjük az értékesnek ígérkező tanulmánygyűjteményt!¹⁷

Városaink múltjának kutatásával kapcsolatosan három tényt meg kell még említenem. Az egyik: a jelenleg városi címet viselő településeink közül Tét rendelkezik egyedül frissnek mondható monográfiával — ennek megjelenésekor, 1996-ban azonban még nagyközség volt a település. A másik: a 2000-ben városi címet nyert Pannonhalma a következő esztendőben kiadott egy kisebb terjedelmű helytörténeti kiadványt;¹⁸ ez azonban nem a településmonográfia igényével íródott. Végül: az 1971-ben Győrhez csatolt három település — Győr-Ménfőcsanak, Gyirmót, ill. Győr-Szentiván — mindegyikének múltjáról jelent meg az elmúlt bő évtizedben helytörténeti tárgyú tanulmánykötet; ezen munkák azonban inkább a „falutörténetek” körébe

¹⁴ Szülőföldünk. Helytörténeti olvasókönyv. Összeállította és kiadta: Pölöskei Sándor. Kapuvár, é. n. [Az 1990-es évek közepén jelent meg.]

¹⁵ Rábaköz Honismereti Évkönyv 1995. Szerk.: Pájer Imre. [Csorna], Pájer Imre, [1995]; Rábaköz Honismereti Évkönyv 1996. Szerk.: Pájer Imre. Csorna – Kapuvár, Pájer Imre, 1996; Rábaköz Honismereti Évkönyv 1997. Szerk.: Pájer Imre. Csorna – Kapuvár, Pájer Imre, 1998; Rábaköz Honismereti Évkönyv 1998. Szerk.: Pájer Imre. Csorna – Kapuvár, Pájer Imre, 1999.

¹⁶ PÁJER Imre: Csorna évszázadai. Csorna, [Csorna Város Önkormányzata], 1996. 63 p.; megemlíthetem továbbá a megye nagyobb városainak „jelenkoráról” a CEBA által kiadott köteteket — ezek azonban csak nagyon vázlatos történeti áttekintést nyújtanak az adott települések múltjáról.

¹⁷ A munkálatok állásáról adott információt, valamint a saját, ill. a Szakács Anita által írott tanulmányok kéziratban való rendelkezésemre bocsátását Dominkovits Péternek ezúton is köszönöm!

¹⁸ ÁBRAHÁM Imre: Pannonhalma város és határa. Pannonhalma, Pannonhalma Város Önkormányzata, 2001. Megemlíthetem továbbá, hogy a település múltjával kapcsolatosan több értékes résztanulmány is megjelent az utóbbi években; pl.: SÓLYMOS Szilveszter: Pannonhalma élete a XIX. században. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 1999; uő.: Pannonhalma település élete egy közel kétszáz éves napló tükrében. Pannonhalma, Bencés Főapátság, 2000.

sorolhatók, hiszen középkori eredetű falvak múltját igyekeznek feltárni – még ha azokból időközben Győr városrészei lettek is.

Összességében tehát azt mondhatom: megyénk nagyobb múlttal rendelkező városaiban az utóbbi bő évtizedben nem jelent meg monográfia igényű helytörténeti munka, hasznos előkészületekről azonban több helyen szólhattunk; az utóbbi években várossá nyilvánított településeken erősebb a lokális tudat, és ez több helyütt településtörténeti munka kiadásában is megnyilvánult – „igazi” városmonográfia elkészültére azonban még mindenütt várunk kell.

A „falumonográfiák” számáról, és annak jelentőségéről

A bevezetőben említett „megszorításokkal” – vagyis hogy csak az önálló kiadványként megjelent, a település történetének egészét áttekinteni szándékozó munkákat vesszük figyelembe – 60 darab nyomtatásban megjelent falutörténeti munkát számolhattunk össze megyénkben az 1989 és 2002 közötti időszakból.¹⁹ Érdemesnek tűnik indulásképpen megvizsgálunk: sok-e ez a szám, avagy kevés? A kérdés eldöntéséhez véleményem szerint két dologra érdemes figyelni: hogyan viszonyul ez a szám a megye településeinek számához; illetve: vizsgált korszakunkat megelőzően hány „falumonográfia” jelent meg ezen a területen.

Kezdjük talán az utóbbival! Vidékünkön az első alaposabb falutörténeti munkák kb. hét évtizeddel ezelőtt jelentek meg; azt megelőzően csupán kisebb terjedelmű, és inkább a település jelenére, mint múltjára koncentrááló dolgozatok láttak napvilágot.²⁰ Az 1930-as évek elejétől azután egymás után jelentek meg a „komolyabb” falutörténetek: a kiváló egyháztörténész Mohl Adolf pl. szülőfaluja, a Sopron megyei Lövé múltját dolgozta fel,²¹ Németh Imre Vág község történetét írta meg,²² a jeles soproni evangélikus tanár, Rozsondai Károly Sümeghy József helyi r. k. tanítóval együttműködve Sopronbánfalváról írt monográfiát,²³ Balogh György és Kutas József a 900

¹⁹ E munkák bibliográfiai adatait mellékletben közöljük – az érintett települések betűrendjében. Az alábbiakban ezen kiadványokra – tanulmányunkban való említésükkor – külön jegyzetben nem hivatkozunk.

²⁰ Jó példa erre JANKÓ Miksa: Győr-Zámoly község monográfiája. = Magyar Gazdák Szemléje, 1905. 16–28., 112–119., 181–187.

²¹ MOHL Adolf: Lövé története. Győr, Győregyházmegyei Alap Ny., 1930.

²² NÉMETH Imre: Vág, sopronmegyei község története. [Köszeg], Németh I., [1931].

²³ ROZSONDAI Károly-SÜMEGHY József: Sopronbánfalva. Falutanulmány és községrajz. Sopron, Röttig-Romwalter Ny., 1937.

éves Győr megyei Kajár község történetének feldolgozására vállalkozott.²⁴ Az 1940-es évek elejéig még elkészült néhány kiadvány — így pl. Jászai József Rábatamásiról írott munkája²⁵ vagy Eröss István ciráki plébános tanulmánya a ciráki körjegyzőség és plébánia történetéről²⁶ —, majd hosszabb szünet következett; csak 1970 után jelent meg ismét néhány ilyen tárgyú és szemléletű munka. Ez utóbbiak közül Kulcsár Imre komoly levéltári kutatásokra alapozott, Jánossomorja és Várbalog történetéről írott könyvét²⁷ emelném ki; de említésre érdemes, hogy néha „rejtett” falutörténetek is napvilágot láttak: Timaffy László pl. a lipóti Petőfi Termelőszövetkezet történetéről írott munkájának bevezetéseképpen a község múltjáról is jó áttekintést adott.²⁸

Az eddigi felsorolást legfeljebb kb. fél tucatnyi tétellel egészíthetjük még ki,²⁹ azaz összességében azt mondhatom: az 1990 előtt megjelent „falumonográfiák” száma megyénkben a húszat sem éri el — ehhez képest az 1990 után napvilágot látottak száma kiemelkedően magasnak tűnik!

A másik kérdés látszólag egyszerűnek tűnik; megoldása azonban korántsem az. Ennek több oka is van. Az egyik: nem mindegy, hogy megyénk településeinek számát melyik időpontban vizsgáljuk, hiszen az az utóbbi másfél évtizedben többször is változott. Az 1980-as évek végén a korábban összevont községek ismételt szétválása miatt változott számuk, majd pedig a Veszprém megyétől Győr-Moson-Sopron megyéhez csatlakozókkal: ez utóbbiak közül előbb 1991-ben három olyan település — Gyarmat, Csikvánd és Szerecsény — tért vissza, mely történelmileg Győr megye részét képezte; az ezredforduló táján viszont újabb községek követték a példát — olyanok, melyek soha nem tartoztak ehhez a megyéhez. A 2002. október 20-ával csat-

²⁴ BALOGH György-KUTAS József: Kajár község története 1037–1937. Győr, Győri Hírlap Ny., 1937.

²⁵ JÁSZAI József: Rábatamási község múltja és jelene. Sopron, Sopronvármegye Iskolánkívüli Népművelési Bizottsága, 1942.

²⁶ ERÖSS István: A ciráki körjegyzőség és plébánia története. Győr, Győregyházmegyei Alap Ny., 1943. 118 p.; a kiadvány Cirák mellett Dénesfa és Gyóró történetét is érinti; további értéke e munkának, hogy Eröss István még használhatta a később döntő részében elpusztult Cziráky-családi levéltárat! (Erre a fontos tényre Dominkovits Péter hívta fel figyelmemet; segítségét ezúton is köszönöm!)

²⁷ KULCSÁR Imre: Jánossomorja, Várbalog községek története. Jánossomorja, Nagyközségi Tanács, [1975].

²⁸ TIMAFFY László: A lipóti Petőfi Termelőszövetkezet története. [S. l.], 1973.

²⁹ Az 1970-es évekből három további kiadványról van még tudomásom: TIMAFFY László (szerk.): Tanulmányok Dunaszentpálról. [S. l.], [ÉDTEX Sokszorosító], [1972]; HORVÁTH Győző (szerk.): Fejezetek Farád múltjából és jelenéből. Győr, 1974; PATAKI József: Győrszentiván község története. Győr, Új Utakon Tsz Győrszentiván, 1975. Az 1945 előtt íródott, 1990 után ismét kiadott néhány munkáról az alábbiakban még lesz szó.

lakozott hat községgel együtt immár 11-re emelkedett a Veszprém megyéből „áttértek” száma, ugyanakkor „belülről” is „gyarapodott” a megye³⁰ — így jelenleg 182 település tartozik Győr-Moson-Sopron megyéhez. Megjegyzendő továbbá, hogy a településtípusok között is volt közben arányeltolódás, mivel az 1990-es évek eleje óta újabb három település — Fertőd, Pannonhalma és Tét — szerzett városi rangot; így jelenleg 174 község és 8 város található Győr-Moson-Sopron megyében.

A számokat összevetve tehát „első látásra” úgy tűnik, hogy az 1990 körüli „induló létszámhoz” képest³¹ megyénk településeinek egyharmada adott ki „falumonográfiát” vizsgált időszakunkban. A valóság azonban nem egészen ez, mégpedig három okból: egyrészt azért, mert néhány kötet a Győr peremkerületét alkotó egykori községek — Ménfőcsanak, Gyirmót, Gyórszentiván, Likócs, Kisbácsa — múltjáról készült; másrészt azért, mert egy olyan kiadvány is megjelent, mely négy település³² történetét érinti; végül: öt olyan községről — Abda, Fertőrákos, Lébény, Nagycenk, Sopronhorpács — is tudunk, melynek történetéről a vizsgált időszakban 2-2 településtörténeti munka jelent meg! Vagyis a 60 „községtörténeti” munka voltaképpen 53 községet érint — bár ez utóbbi szám sem egészen hiteles, mivel a mezőürsi kötet néhány szomszédos kistelepülés³³ múltjához is értékes adalékokkal szolgál.

A kiadványok megoszlásáról

Az alább részletesebben vizsgálandó 60 településtörténeti munka több szempont szerint osztható kisebb csoportokba; magam csupán néhányat emelhetek ki ezek közül.

A kiadványokat tanulmányozva fel kell tűnjön az olvasónak: nem mindegyik munka a „legfrissebb” tartalmát tekintve. E szempontból vizsgálva érdekes kép tárul elénk. Két település egy korábban megjelentetett kötet reprint kiadása mellett döntött: így jelenhetett meg újra Élő Dezső „Sarród

³⁰ 2002. október 20-tól a Kimle községből kivált Károlyháza önállósult.

³¹ A pontosság kedvéért meg kell jegyeztem, hogy az utóbbi években csatlakozott Veszprém megyei községek településtörténeti munkáit nem kíséreltem meg számba venni, mivel azok — ha készültek — megjelenésükkor még mindenképpen Veszprém megye helytörténeti irodalmát gazdagították.

³² Kinczer József munkája Bősárkány mellett három szomszédos község — Acsalag, Maglóca és Barbacs — múltjának feltárását is felvállalta; 2000-ben megjelent első része a 18. század végéig tárgyalja a négy település történetét.

³³ Ez utóbbiak sorában nem csupán a címben is jelzett Mindszent — ma: Mindszentpuszta — említhető, de pl. a Komárom-Esztergom megyéhez tartozó Bársonyos is.

monográfiája” című munkája, mely elkészültekor, 1937-ben a Faluszövetség pályázatán díjat nyert; és így jutott el második változatlan kiadásban — rövid bevezetővel ellátva — az érdeklődőkhöz Karácsonyi Sándor „Pér község és plébánia története” című kötete, mely a környező községek egyháztörténete szempontjából is értékes adatokkal szolgál. Ugyancsak egy korábban készült dolgozat ismételt megjelentetésének örülhetünk Bágyogszovát esetében, ahol a helyi önkormányzat Nagy Gyula „Bágyog, Rábaszovát és vidéke” című munkájának kiadását támogatta; itt azonban ez a tény némi előrelépést jelentett, hiszen ezek az írások előbb a Soproni Hírlap hasábjain jelentek meg folytatásokban 1932 és 1940 között, majd öt tematikus füzetben összegyűjtve, önálló kötetben azonban csak most olvashatók először együtt — ráadásul Timaffy László értő előszavával, aki a szerző személyéről és a munka korabeli fogadtatásáról is értékes adatokkal szolgál,³⁴ hasznos segítséget nyújtva ezzel a kötet mai használóinak.

Van néhány olyan település is, ahol egy évtizedekkel ezelőtt elkészült, de eddig kéziratban fekvő munka megjelentetése mellett döntöttek. Így történt ez pl. Fertőrákoson, ahol a falu egykori plébánosának, a kiváló egyháztörténész³⁵ Bán Jánosnak 1962–1963-ban készült igényes kézírata jutott el 2000-ben az olvasóhoz, a tartalomhoz méltó kivitelezésű kötetben, mely nemcsak szép külsejével és értékes illusztrációival hívja fel magára a figyelmet, de szakmai szempontból is dicséretre méltó — köszönhetően a kézirat sajtó alá rendezését elvégző Dominkovits Péter soproni főlevéltárosnak, aki a kötethez rövid, tömör utószót is írt, elvégezte a forrásmunkák rendszerezését, emellett személynévmutatót és — a dűlőneveket is visszakereshetővé tevő — helynévmutatót is szerkesztett! Hegyeshalomban a falu egykori evangélikus lelkésze, Zoltán László kéziratát jelentette meg az önkormányzat 1996-ban. De arra is van példa, hogy még élő szerző régebbi kézírata látott nemrégiben napvilágot: ez történt Kisbodak esetében, ahol a polgármester beköszöntőjéből megtudjuk, hogy a falu köztisztviselőben álló idős tanítónője, Frantz Erzsébet már 1958-ban elkészült itt olvasható dolgozatával; majd néhány oldallal később a szerző előszavából az is kiderül, hogy munkája során az egyik legfontosabb forrása egykori igazgatójának, a Szigetköz jeles helytörténészének, Érsek Imre kisbodaki tanítónak az 1920-as években íródott tanulmánya volt — azaz a kötet tartalmának frissességét illetően komoly kételyeink támadhatnak...

³⁴ Ezzel kapcsolatosan az egyes füzetekhez írt bevezetők is értékes adalékokkal szolgálnak; vö.: 97., ill. 138–139.

³⁵ Egyháztörténeti munkái közül a legfontosabb és az utókor által a legtöbbet forgatott kiadvány: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939. (Győregyházmegye múltjából, IV. rész. 2.)

Az elmondottakból látható: a települések egy kisebb, de nem elhanyagolható hányada eleve lemondott arról, hogy új helytörténeti kiadványt jelentessen meg; ehelyett egy évtizedekkel korábban készült kézirat kiadása mellett döntött. De hogy áll a dolog a többi esetben? Valóban új, a legújabb kutatási eredményekre épülő kiadványok láttak napvilágot? A köteteket alaposabban áttanulmányozva azt kell mondjam: nem minden esetben. Nézzük meg pl. a „Tápszentmiklós község rövid története” című, Járfás Géza által összeállított kiadványt, mely Pakson [!] jelent meg, 2000-ben. A szerző az előszóban utal munkájának két előzményére: Szokoly Endre egykori körjegyző 1905-ben készült tanulmányára,³⁶ valamint Pöör József református lelkész 1965-ben íródott kéziratára;³⁷ majd így folytatja: „Majdnem 100 év után kezembe vettem a tollat. Időszerűnek és szükségesnek tartottam, hogy falunk történetét összeállítsam. Könnyű dolgom volt, mert a kiváló elődök: Szokoly Endre körjegyző és Pöör József református lelkész munkáit ’ollóztam’ össze és egészítettem ki. Így a község története 1905-ig gyakorlatilag Szokoly Endre, az 1905–1965 közötti rész – kiegészítve – Pöör József református lelkész munkája, az 1965 utáni eseményeket pedig többek közreműködésével állítottam össze.” (11. p.) Az idézett mondatokhoz aligha kell valamit is hozzátennem; tény viszont, hogy ez a munka magánkiadásban jelent meg, és a követett módszer — szerencsére — nem általánosítható.

Nem érdektelen megnéznünk azt sem: hogyan vélekednek a szerzők, ill. a kiadók a megjelent kiadványok műfajáról? Milyen műfajmegjelölésekkel találkozhatunk a munkák címében vagy alcímében? A teljesség igénye nélkül nézzünk néhány jellemző példát!

A „monográfia” megjelöléssel csak néhány esetben találkozhatunk. Frantz Erzsébet fentebb már említett kötete a „Kisbodak monográfiája” címet viseli — mint láthattuk, „tévesen”. Ennél is feltűnőbb a műfajmeghatározás bizonytalansága a „Mosonszolnok monográfiája” című kiadvány esetében, mely alcímében a „Helytörténeti olvasókönyv” [!] megjelölést viseli; csupán az érdekesség és a teljesség kedvéért teszem hozzá: a könyv gerincén viszont „Egy község a Hanság peremén” olvasható.

A kötetcímek jelentős hányada a tartalom „töredékességére” kíván utalni. Hogy néhány jellemző példát említsek:

³⁶ SZOKOLY Endre: Taáp-Szent-Miklós község története. 1905. (Hiv.: 11. p.; Járfás Géza e munka megjelenési helyére és kiadójára nem utal; valójában Győrött a Pannonia Nyomdából került ki a 31 oldal terjedelmű füzet.)

³⁷ PÖÖR József: Tápszentmiklós község és a református egyház története. Kézirat, 1965. (hiv.: 11.)

- Ágfalva község kétnyelvű kötete az „Ágfalvi mozaik - Agendorfer Mosaik” címet kapta;
- Az „Otthonunk, Dör” kötet alcíme „Szemelvények Dör község múltjából, történetéből, a közelmúlt eseményeiből” lett;
- Baranyai Lenke szerzői kiadásban megjelent munkája a „Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez” címet viseli;
- Pájer Imre Bodonhelyről írott kis füzet a „Falutörténeti vázlatok” alcímmel lett megjelölve; a babóti kiadványon a „Fejezetek egy rábaközi falu történetéből és néprajzából” alcím olvasható;
- Horváth Győző a „Feljegyzések, fényképek Farád község történetéből” címet adta 1994-ben megjelent vékony kiadványának; szülőfalujáról írott munkája viszont a „Szemelvények Vica község történetéből és népeletéből” alcímet kapta;
- Rozsonits Géza munkájának címe „Fertőszentmiklós rövid története és látnivalói” lett;
- de a kötet tartalmára pontosan igyekszik utalni a „Fejezetek Kimle múltjából”, vagy az „Adalékok Iván község helytörténetéhez” cím is.

A felsorolt esetek jól érzékeltetik, hogy a szerzők, ill. szerkesztők egy része pontosan tisztában van munkájának hiányosságaival, vagy legalább érzékeli azok kisebb-nagyobb részét, és ezt művének címében vagy alcímében kifejezésre is juttatja.

Vannak további műfajmegjelölési kísérletek is. Ilyen pl. a „krónika”: Bausz Gyuláné Röjtökmuzsajról, Rozsonits Géza Petőházáról, ill. Briber József Sopronhorpácsról szóló munkája ezt a jelzőt viseli címében. Néhány esetben a kiadvány bevallottan tanulmánygyűjtemény: ezt a „Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből”, „A 750 éves Gyórszentiván története. Tanulmánykötet” vagy a „Tanulmányok és kisebb dolgozatok a falu történetéből és néprajzából” alcímű kimlei kötet – valamint néhány társuk – már a címlapon is elismeri.

Néhány esetben a falutörténeti munka inkább helytörténeti olvasókönyvvé „sikeredett” – ezt azonban csak ritkán „vallják be” a szerzők. A Korcz Antalné által összeállított „Halászi község múltja és jelene”, vagy Németh Judit „Lébény története és jeles napi szokásai” című munkája, valamint néhány további társuk – a bennük közölt sok értékes és érdekes olvasmány, történeti monda, szokásleírás és visszaemlékezés miatt – a tartalom arányait tekintve inkább helyismereti szöveggyűjtemény-jellegű, bár a bennük közölt történeti ismeretanyag hiteles és pontos. Van viszont példa az ellenkezőjére is: a „Dunaszegi múltidéző” című kötetnek szerzője, Kozmáné

Pozsgai Éva szerényen a „Helytörténeti olvasókönyv” alcímet adta, holott 31 számozott fejezetének felében egy jó községtörténeti vázlatot ad, másik felében pedig izgalmas olvasmányok találhatók, főként a népi kultúra köréből — és tette mindezt 102 tételnyi felhasznált irodalomra, valamint 259 lábjegyzetre támaszkodva!

A kiadványok egy része nem alkalmaz címében vagy alcímében műfajmegjelölést; e kérdés eldöntését tehát az olvasóra bízta. E munkák döntő többsége az adott település múltjának egészét kívánja bemutatni, esetenként a téma időhatárait is megjelölve, ahogy ezt pl. a „Darnó és Zseli története a legrégebb időktől napjainkig” vagy a „Fertőhomok. 1274–2001” címek kifejezik. A legbonyolultabb címet — nyilván a tartalom pontos kifejezésére törekedve — Végh Ferencnek sikerült kitalálnia: „Egy római burgus-tól Szent Vid-en át Likócs-ig. A Győr árnyékában meghúzódó település kétezer éves története” „felirat” olvasható a Győr-Likócs Részönkormányzata által 2000-ben megjelentetett, nem túlságosan terjedelmes kiadvány címlapján.

Két olyan kiadvánnyal találkoztunk, melyek szerzője többkötetes munkában kívánja megoldani a vállalt feladatot; ezért az első kötet csak a feudalizmus korával foglalkozik. Igaz viszont, hogy közülük Kinczer József négy település múltjának együttes bemutatását vállalta: Acsalag, Bősárkány, Barbacs és Maglóca történetét a 2000-ben Bősárkányban megjelentetett kötetben a kezdetektől a 18. századig követheti nyomon az olvasó. A másik hosszabb távra tervező szerző Vikár Tibor, aki a Kajárpéc néven egyesített Kajár és Kispéc községek történetét a kezdetektől a jobbágyfelszabadításig tekintette át a 2000-ben megjelent első kötetben, az utószóban hozzátéve: „Főképpen falutörténettel foglalkozom, a községek egyházainak a történetét egy későbbi művemben, a néprajzi és a polgári község történetével együtt szeretném megírni.” (93. p.). Ez utóbbi munka kapcsán megjegyzem: aligha a terjedelmi korlátok miatt gondolt a szerző két kötetre; sokkal valószínűbb, hogy azért döntött ezen megoldás mellett, mert ezt a részt érezte már „nyomdakésznek” tanulmányából — ez viszont feltétlenül igényességre utal! Utalnom kell továbbá arra: még néhány további település esetében is látunk példát azon megoldásra, hogy a munka nem jut el napjainkig: a „Bőny története 1938-ig” vagy a „Fertőszéplak község története. A kezdetektől a II. világháborúig” címek egyértelműen tanúskodnak erről.

A műfaj kapcsán még egy jelenségről feltétlenül kell szólnom! Több település esetében a megjelent munka nem kifejezetten községtörténet; inkább visszaemlékezés, mely történeti adalékokkal is át van szöve; ebből következően leginkább a 20. századi történelem megismeréséhez, valamint az adott

falu hagyományaihoz, népi kultúrájához szolgál értékes adatokkal. E csoportba sorolható pl. Tamás Gyula 1991-ben kiadott munkája („Feltámadás a hullámsírból. Ásványráró község története”), Bausz Gyuláné „Röjtökmuzsaj krónikája” – szerzője a mű megjelenésekor 83 éves volt³⁸ –, Rácz Ernő Győrzámoly történetéről írott kötete, Nagy József „A falusi élet rejtelmei Remetén” címet viselő összeállítása, és ide tartozik Móroczné Nagy Mária „Egy országon át” című, „Hajdúböszörménytől Újrónafőig” alcímű kötete is, melyben a Mosonmagyaróvár melletti Újrónafő községben otthonra lelt alföldi emberek hányatott sorsát meséli el, a történet átélőjeként.

Az eddig e vonatkozásban nem említett kötetek címe és alcíme nem tartalmaz műfajmegjelölést, így jellegükről csak használatuk közben győződhetünk meg. Ez utóbbi nélkül egyébként sem nagyon érdemes véleményt formálnunk a kérdésről, hiszen – amint azt az eddigiekben láthattuk – a feltüntetett megjelölés nem minden esetben fedte – vagy pontosabban fogalmazva: számos esetben nem fedte – a valóságot.

A szerzőkről

Mindenképpen ki kell térnünk annak vizsgálatára: kik a szerzői a megyénkben megjelent településtörténeti kiadványoknak? Egyáltalán: az egy- vagy a többszerzős művek vannak többségben? Mennyiben vannak jelen a szerzők sorában a tudományos kutatóhelyek vagy a közgyűjtemények munkatársai?

A mellékelt irodalomjegyzéket átolvasva egyértelműen meggyőződhetünk arról, hogy e munkák döntő többsége egyetlen szerző alkotása; így lényegesen könnyebb azt számba vennünk, hány esetben működtek közre többen a kiadvány elkészültében. Szerzőpárossal öt esetben találkozhatunk: Magyar Katalin és Dombi Alajosné a felpéci, Gerencsér Árpád és Ters-tyánszky Lajos a mórichidai, Szabó István és Csiszár Attila a babóti, Néma Sándor és Smuk Péter a hédervári, míg Pájer Imre és Briber József a sopronhorpácsi kötet munkálatain dolgozott együtt – mindegyik kötet az utóbbi három esztendőben jelent meg, az utóbbi kettő a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatában. A mosonszolnoki kiadványt öt szerző együtt készítette el; a mezőörsi kötetet két szerkesztő jegyzi, de mellettük még legalább négy fő működött közre az anyag összegyűjtésében, ill. a résztanulmányok megírásában; a kimlei tanulmánykötetben az anyag háromnegyedét megíró

³⁸ Ezen munka legértékesebb része a Bausz-féle – azaz a család által bírt – malomról szóló fejezet.

szerkesztő mellett öt személy – két pedagógus és három középiskolai tanuló – kisebb terjedelmű dolgozata került közlésre; ennél nagyobb számú közreműködőről csupán az öt tanulmánykötet – Abda, Iván, Gyirmót, Gyórszentiván és Ménfőcsanak – rövidebb terjedelmű írásai kapcsán szólhatunk, melyek között szép számmal vannak honismereti pályázatok, szakdolgozat-részletek és más kisebb írások is.³⁹

Az elmondottakból könnyen kiszámolható: a 60 munka közül 45 egyetlen szerző alkotása! Ez eléggé érdekes adat, hiszen könnyen belátható: magas színvonalú, egyenletes tartalmú falumonográfiát ma már inkább csapatmunkában lehet elkészíteni – ahogyan erre pl. Veszprém megyében számos szép példát láthatunk. Még érdekesebb tehát a kérdés: kik a szerzői ezeknek a kiadványoknak?

A kérdésre egészen pontos, számszerű válasszal – őszintén be kell valljam – nem szolgálhatok, mivel néhány szerző pontosabb kilétét nem sikerült eddig kiderítenem; a főbb tendenciák megállapításával azonban megpróbálkozom. Azt mindenképpen ki tudom mondani: „profi” történetkutató ugyanúgy nagyon kevés akad a névsorban, mint közgyűjteményi dolgozó! A 2000 előtt megjelent kiadványoknál igazában csak akkor találkozunk nevükkel, ha származásuk vagy lakóhelyük alapján az adott településhez kötődnek: így jelenik meg az abdai tanulmánykötet társszerkesztőjeként és egyik szerzőjeként a régész Figler András, ezért írja meg szülőfaluja, Nagylózs történetét az egri főiskolán történelmet oktató Mikó Sándor,⁴⁰ ez okból foglalja kötetbe a Mihályiban született nyelvészprofesszor Kiss Jenő szülőfalujával kapcsolatos nyelvészeti és művelődéstörténeti tanulmányait, és így kap szerepet a kimlei kötetnél e sorok írója – és ezzel a végére is értem a sornak. Az utóbbi három esztendőben azért történt némi változás e tekintetben is: a kapuvári Rábaközi Múzeumban dolgozó néprajz- és muzeológus Csiszár Attila a babóti kötet egyik szerzője lett, az akkortájt a Csornai Múzeumban történészként alkalmazott Pájer Imre kapott felkérést Bodonhely történetének egy kis füzetben való összefoglalására; ugyanő a sopronhorpácsi kötet társszerzője lett a millenniumi sorozatban, melyben a győri levéltárigazgató Néma Sándor a hédervári kötet társszerzője lehetett, Nagycenken a muzeológus Kenessey Károly valósította meg az időközben elhunyt múzeumigazgató, dr. Környei Attila elképzelését, a lébényi kiad-

³⁹ Meg kell jegyeztem: néhány esetben – amint az pl. az enesei jubileumi kiadványban látható – a közreműködők pontos száma meg sem állapítható, mivel a rövidebb írások alá nem is került név.

⁴⁰ Rövid nekrológiát ld.: KATONA Imre: Dr. Mikó Sándor emlékezete (1921–1998) = Soproni Szemle, 53. évf. (1999) 4. sz., 411–412.

vány elkészítésére pedig a mosonmagyaróvári Hansági Múzeumban nyugdíjasként helytörténészkedő Thullner István kapott megbízást; de pl. a megye múltját talán legjobban ismerő⁴¹ Dominkovits Péternek eddig csupán egy kézirat⁴² sajtó alá rendezése jutott feladatul, több tucatnyi társának pedig még ennyi sem! Ezt mindenképpen szomorúan kell megállapítanunk, hiszen e tekintetben Győr-Moson-Sopron megye alaposan elmaradt a szomszédos területektől.

Ami a településtörténeti munkák további szerzőit illeti, azt kell mondanom, hogy közöttük a helyi értelmiségiek aránya jelentős: különösen a helyi iskolák pedagógusai tűnnek ki e téren, de más szellemi foglalkozásúak közül is kikerül néhány szerző. A helyben működő – illetve esetenként már csak itt működött, közben nyugalomba vonult – pedagógus-szerzők sorába tartozik pl. Fűzfa Ottó (Abda), Karácsony István (Darnózseli), Szalay Béla (Dör), Kozmáné Pozsgai Éva (Dunaszeg), Horváth Győző (Farád), Frantz Erzsébet (Kisbodak), Németh Judit (Lébény), Németh László (Iván), Czingráber András (Zsira) és Keszei Dénes (Nagycenk); míg a helyben működő egyéb értelmiségi foglalkozásúak illusztrálására Korcz Antalné óvónő (Halászi) vagy a népművelő Rozsonits Géza (Fertőszentmiklós) nevét említem példaként.⁴³ Őt lelkipásztor is található a szerzők sorában Bán János (Fertőrákos), Élő Dezső (Sarród), Karácsonyi Sándor (Pér), Nagy Gyula (Bágyogyszovát) római katolikus plébánosok, illetve Zoltán László (Hegyeshalom) evangélikus lelkész személyében – ezek egyike sem érthette azonban meg munkájának 1990 utáni megjelenését; mindegyikük korábban, évtizedekkel korábban írta meg most kiadott, ill. most hasonmás kiadásban újra megjelentetett munkáját. A ma aktívan működő lelkészek közül csupán Szabó Gyula mezőrsi plébános vállalt szerepet – társszerkesztőként – a falutörténeti munka összeállításában; ebben a kötetben egyébként további egyházi személyek is közreműködtek: Varga Imre egykori mezőrsi plébá-

⁴¹ A „Győr-Moson-Sopron megye népművészete” című kötetben megjelent történeti összefoglalója alapján ezt a kijelentést nyugodtan megkockáztathatom; vö.: DOMINKOVITS Péter: Győr, Moson és Sopron vármegyék történetéhez (1526–1950) = Győr-Moson-Sopron megye népművészete. Szerk.: Kücsán József, Perger Gyula. Győr, Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2002. 17–62.

⁴² BÁN János Fertőrákos-monográfiájának példás sajtó alá rendezéséről fentebb már esett szó; a teljes pontosság kedvéért meg kell még jegyezmem, hogy Rozsonits Géza Petőháza-kötetét is Dominkovits Péter rendezte voltaképpen sajtó alá, bár a kötet kolofonjában csak lektorként van megnevezve – munkája azonban a szerző váratlan halála után lényegesen több volt a lektor „egyszerű” teendőinél!

⁴³ Megjegyzem: közülük Rozsonits Géza Fertőszentmiklós mellett Petőháza történetét is megírta, Horváth Győzőt pedig lakóhelye, Farád mellett szülőfaluja, Vica múltját is összefoglalta egy-egy kisebb kiadványban.

nos korábbi tanulmányait engedte újbóli közlésre, Reichardt Aba OSB a levéltári források felkutatásában vállalt szerepet, Hrotkó Géza pedig a latin nyelvű források fordításával segítette a munkát. Érdekességképpen megemlítem, hogy Győrszemere község történetét Nagy Ferenc polgármester állította össze. És az sem egyedi eset, hogy „egyszerű ember” adta a fejt falutörténetíráásra, amint azt pl. Bausz Gyuláné (Röjtökmuzsaj), Móroczné Nagy Mária (Újrónafő), Rácz Ernő (Győrzámoly) vagy Briber József (Sopronhorpács) példája bizonyítja. Ez utóbbiak egy része talán csupán csak községe múltját feldolgozandó fogott tollat; de akad közöttük gyakorlottabb tollforgató is: Móroczné Nagy Mária az utóbbi években egy-egy verses-, ill. novelláskötetet is megjelentetett⁴⁴ – népi verselő tevékenységéről egy kisebb tanulmány⁴⁵ is született már.

Adak a szerzők sorában több olyan is, aki elszármazott ugyan falujából, de annak története továbbra is kutatási témája maradt, melynek eredményeképpen előbb-utóbb elkészült a községtörténeti munka is: ezek közé tartozik pl. a megyén belül maradt, de más településen élő és alkotó Timár Lajos (Vitnyéd), Baranyai Lenke (Beled) és Varga László (Tét); míg a távolabbra szakadtak közül Vikár Tibor (Kajárpéc) és Járfás Géza (Tápszentmiklós) nevét említhetem e sorban. Van olyan szerző is, akit távolabbi rokoni kapcsolatok kötnek azon faluhoz, melynek múltját kutatta — amint megtudtuk, így kötődik Végh Ferenc Kunszigethez; és bizonyára vannak olyan szerzők is, akik „csak” kutatóként kötődnek az adott településhez.

Összességében tehát azt mondhatom: a megyénkben megjelent településtörténeti munkák szerzőinek jelentősebb hányada nem hivatásos történetkutató, hanem az adott településen élő, vagy onnan elszármazott, de ahhoz erősen kötődő, annak múltja iránt érdeklődő személy. A szerzők egy részét közelebről is megismerve, hangsúlyoznom kell azt is: többségük mögött több évtizedes aktív kutatómunka áll, melynek eredményei korábban már kisebb terjedelmű dolgozatokban, vagy honismereti pályamunkákban is megmutatkoztak. Kitartó gyűjtő- és kutatómunkájuk mindenképpen dicséretet érdemel!

⁴⁴ MÓROCZNÉ NAGY Mária: Távoli horizontok. [Hajdúböszörmény], Tabulár Bt., 2000. 133 p.; uő.: Porlepte novellák. [Hajdúböszörmény], Tabulár Bt., [2000]. 110 p.

⁴⁵ VÁROSI Ágnes: Kultúraváltás és népi verselés - egy újrónafői példán keresztül. = A Hansági Múzeum Évkönyve 1999–2000. Szerk.: Szentkúti Károly. Mosonmagyaróvár, 2001. 76–84.

A kiadókról

A szerzők számbavétele után nem érdektelen kitérnünk arra, kik jelentették meg ezeket a köteteket. Hogyan oszlik meg a falutörténet megjelentetésére vállalkozó kiadók aránya?

Az adatok számszerű összesítése után egyértelműen kiderül: a helyi önkormányzatok kiadásában látott napvilágot a legtöbb „falumonográfia”. Összesen 24 olyan munkával találkoztam, melyen az adott település önkormányzata, vagy polgármesteri hivatala van kiadóként megnevezve; közülük egy esetben „társkiadóként”: Bán János Fertőrákos-kötetét a helyi önkormányzat és a Fertőrákosi Német Kisebbségi Önkormányzat együtt jelentette meg. Az impresszumokat alaposabban áttanulmányozva, a kiadványokba is belenézve azt mondhatjuk, hogy a helyi önkormányzatok 24-nél több helyen vállaltak kiadói szerepet: a Gyórhöz tartozó egykori önálló települések múltjáról megjelentetett köteteket a helyi részönkormányzat jegyzi kiadóként; és arra is találunk néhány példát, hogy a kiadványon ugyan hivatásos kiadó neve szerepel, a megjelentetés anyagi feltételeit azonban a helyi önkormányzat biztosította. Így összességében azt kell megállapítanunk, hogy a megyénkben kiadott településtörténeti munkák több mint fele a helyi önkormányzat kiadásában, vagy annak hatékony támogatásával juthatott el az olvasóhoz.

A további kiadók közül a győri székhelyű „Hazánk Kiadó” neve szerepel a legtöbb kiadványon: összesen 8 alkalommal. Ez a kiadó az 1990-es évek elejétől működik, és számos egyéb helyi vonatkozású kiadvány megjelenését is segítette; nyilván ezért kapott ennyi megbízást e műfajban is. Hogy ténylegesen ki a megbízó, az a köteteknek csak egy részéből derül ki: a Korcz Antalné által összeállított Halászi-kötet címlapján és verzóján pl. semmi nem utal erre, az ajánlásból viszont már sejtethető, hogy a Halászi Hagyományőrző Egyesület áll a vállalkozás mögött.

Öt kötetet a „Száz magyar falu könyvesháza Kht.” jelentetett meg; ugyancsak öt szerzői kiadásban látott napvilágot; három kiadványon semmilyen bibliográfiai adat nem utal kiadójának kilétére; a mezőörsi székhelyű Magyar Műhely Alapítvány kettő kötettel gazdagította a választékot; nyolc kiadó neve viszont csak egy-egy munkán olvasható. Ez utóbbiak között található „hivatásos kiadó” (pl. a soproni Patriot Kiadó, vagy az ugyanitt székelő Edutech), egyesület (Farádi Kulturális Egyesület, Rábaközi Művelődési Egyesület, Ivániai Baráti Köre); egy reprint kiadványt a Fertő-Hanság Nemzeti Park jelentetett meg; három esetben pedig kht., ill. Bt. neve olvasható a

címlapon. Ez utóbbi esetekben is érdemes a mögöttük álló „erő” után kutatnunk: a Corvin-Kódex Kht. által kiadott felpéci kötetből pl. kiderül, hogy az a „Felpécért Alapítvány” támogatásával jelenhetett meg.

A kiadványok megjelenési idejéről

Érdemes egy pillantást vetnünk arra is, hogyan oszlanak meg a kiadványok megjelenésük ideje szerint. Az adatokat összesítve érdekes és tanulságos kép rajzolódik ki: 1989 és 2002 között egyetlen olyan esztendő sincs, amelyben nem jelent meg legalább egy helytörténeti kiadvány megyénkben; ugyanakkor jól kirajzolódnak a csomópontok is.

A legtöbb kiadvány a 2000. évben látott napvilágot: 16 település az államalapítás millenniumára „időzítette” a helytörténeti munka megjelentetését. Valószínűleg így tervezték ezt még néhány további községben is, a megvalósításba azonban csúszott némi késedelem: a 2001-ben kiadott hét kötet közül ez több esetében elképzelhető; a 2002-ben megjelent hédervári és nagycenki kötetről pedig – mivel a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatát az előző esztendőben tervezték befejezni – ez biztonsággal állítható. Összességében tehát megállapíthatjuk: a kiadványok kb. négytized részét a millennium „segítette világra”.

A másik kiemelkedő esztendő 1996: ekkor 11 kötet jelent meg – nyilván nem véletlenül ekkor: a honfoglalás millicentenáriuma bizonyosan hozzájárult ehhez. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy több helyütt nem várták meg a kiadvány megjelentetésével a kerek jubileumot: az ezt megelőző három esztendő mindegyikében 3-3 falutörténeti munka jelent meg megyénkben. Jelentősnek mondható még az 1998. esztendő is: ekkor 7 falu gazdagodott egy-egy új településtörténeti kiadvánnyal. A többi év közül viszont csak 1990-ben jelent meg két kiadvány; a fel nem sorolt öt esztendőben csak egy-egy „falumonográfia” látott napvilágot Győr-Moson-Sopron megyében.

A megjelenési évek megoszlásának áttekintése véleményem szerint legalább két tanulsággal szolgálhat. Az egyik: a kerek jubileumok ösztönzőek lehetnek településtörténeti munkák megjelentetésére. Ezt egyébként nemcsak az országos, de a helyi évfordulók is segíthetik: bizonyítja ezt, hogy Abda község 1995-ben áttelepülésének⁴⁶ 150. évfordulójára jelentetett meg

⁴⁶ A Rábca áradásai miatt többször elpusztult település lakói az 1840-es évek közepén új helyre költöztek: a folyótól kb. két kilométer távolságra építették fel templomukat, és köré települt le a falu.

emlékkönyvet. A másik: abban, hogy a kiadványok jelentős hányada a két nagy nemzeti évforduló évében jelent meg, bizonyára szerepe volt a központi támogatásnak, a pályázati lehetőségeknek is – enélkül, csupán helyi erőből aligha jutott volna el egyszerre ilyen nagy számú helytörténeti munka az olvasókhöz.

Miért íródtak ezek a munkák?

A megjelentetés motivációi – évfordulók, pályázati lehetőségek stb. – mellett nem érdektelen azt is megnéznünk: miért íródtak meg ezek a munkák? Mi volt a szerzők szándéka? Döntő többségükben helyi kötődésű szerzőkről lévén szó, a szülő-, ill. lakóhely szeretete, a település múltjának tisztelete gyakran olvasható az indokok között; néhányan azonban további szempontokat is megfogalmaznak. Nem lenne tanulságok nélküli az összes munka ilyen szempontú vizsgálata sem, erre azonban itt és most nem vállalkozhatok; csupán néhány érdekesebb vélemény idézek az alábbiakban.

Rácz Ernő „Győrzámoly falu története” című munkája 2000-ben hagyta el a nyomdát – hogy hol, és kinek a kiadásában, azt a kötetből nem sikerült kiderítenem. Előszavában többek között ezt olvashatjuk: „Elkészítettem Győrzámoly térképét, és szeretném pár mondattal bemutatni a falu hagyományait, illetve fejlődését. Ezt részben saját emlékeimből, részben az idősebb emberek visszaemlékezéséből, részben levéltárból szerzett anyagból állítottam össze. Persze nem valami tudományos alapon próbálom leírni, hanem egyszerű gondolattal, talán szigetközi tájszólással szeretném az olvasó elé vinni gondolataimat. Amit leírtam, azok tények, így szeretném megőrizni egy kis falu közösségének életét. Elsősorban a fiatalok érdeklődését igyekszem felkelteni, mert nagyon fontosnak tartom, hogy az ember honnét jött és merre megy.”⁴⁷ Így indul tehát a kötet, melyet a szerző helyenként a saját verseivel „illusztrál” – ezek idézésétől (bár községtörténeti vonatkozásuk⁴⁸ kétségtelen) – eltekintek; álljon itt inkább néhány tanulságos mondat a „Zárszó”-ból: „Amikor elkezdtem a följegyzéseket, nem gondoltam, hogy könyv formájában is megjelenik. Azt sem hittem volna, hogy mennyi munkát igényel. A sok utánjárás a levéltárakban, megyei, városi, vízügyi levéltárak, sok ember meghallgatása, de végső soron megérte...” (210. p.)

⁴⁷ RÁ CZ Ernő: Győrzámoly falu története, 1. p.; az első mondat arra a kihajtható térképre utal, mely a kötet mellékletét képezi.

⁴⁸ A 22. oldalon pl. a „Mosoni-Duna”, a következőn a „Révész” című verse olvasható.

Rácz Ernő munkája valószínűleg magánkiadásban jelent meg; Briber József sopronhorpácsi kötete viszont 1996-ban a helyi önkormányzat kiadásában látott napvilágot. Előszava az alábbi gondolatokkal indul: „Kis falunak egyszerű fia határozta el, hogy felkutatja szülőfaluja, Győr-Sopron megyei Sopronhorpács történetét. Ismétlem: egyszerű, nem író, még csak nem is tanult ember. Mégis munkához láttam évekkal ezelőtt, hogy Sopronhorpács is beléphessen azon környező községek közé, melyek történetét már megírták (...). A kedves olvasó nem lesz elkényeztetve egy nagyszerű művel, mégis kérem, fogadják a könyvet szeretettel, olvasgassák élvezettel.” Úgy vélem, érdemes felfigyelnünk arra: a szerző számára fontos motivációt jelentett, hogy a környező falvak közül többnek már megírták a történetét.

Győrszemere történetét a község polgármestere, Nagy Ferenc alkotta meg. Bevezetőjét az alábbi mondatokkal kezdi: „Én sokáig nem akartam ezt a könyvet. Távol állt tőlem még a gondolata is. Ahogy lányom szakdolgozatához rendezgettük közel 300 oldalnyi kéziratomat, döböntem rá, olyan kincset tartalmaz íróasztalom egyik fiókja, amit falunk lakóival meg kell osztanom.” Majd hozzátesz még egy nagyon fontos mondatot: „E kötet életrehívását a lakóhely szeretete, egyéni és közösségi igény, a szűkebb pátria múltjának megismerése hozta létre.” (5. p.)

A fenti három idézet olyan munkákból származott, melyek nem sorolhatók a sikerültebbek közé; érdemes beleolvasnunk egy olyan kötetbe is, mely megítélésem szerint „a maga műfajában” sikeresnek mondható. Kozmáné Pozsgai Éva — aki két évtizeddel könyvének megírása előtt, fiatal pedagógusként került mostani lakóhelyére — a „Dunaszegi múltidéző” című, komoly szakirodalmi és forrásbázisra támaszkodó „helyismereti olvasókönyvét” az alábbi gondolatokkal zárja: „Ez az olvasókönyv két évtizednyi szemlélődés hozadéka. Nem készült tudományos igénnyel. Sokkal inkább azzal a szándékkal íródott, hogy megmutassa, az e tájba születő ember miként tudott úrrá lenni akarateréje, szorgalma és tenni akarása révén a sok-sok csapáson, nehézségen; mennyi küzdelem és veírték árán tudta ezt a tájat az ország legfejlettebb részévé tenni.” (295. p.)

Több szerző utal arra, mennyi munka árán tudta könyvének anyagát összegyűjteni, mennyi időt és energiát követelt tőle ez a vállalkozás. A legérdekesebb e szempontból talán Baranyai Lenke „vallomása”, aki 2000-ben szerzői kiadásban megjelentetett „Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez” című kötetének bevezetőjében leírja: hosszú idő alatt gyűjtött adatait összefoglalni akarván 1995-ben fogott egy monográfia megírásához: „A következő év januárjában azonban tűz ütött ki házunkban, és a

munkából hazatérve három kiégett emelet, köztük a lakásom, megrendítő látványa tárult elém. Az egyik szobámban összeolvadt számítógép, elhamvadt könyvek és jegyzetek, egy élet munkájának kormos maradéka fogdott...” Innen kezdte újra a kutatást a szerző, és így született meg öt év alatt 300 oldalas munkája – erőfeszítéséért mindenképpen megérdemli tiszteletünket!

Érdeemes lenne persze azt is megvizsgálunk, milyen irányban motiválta a szerzőket az adott település lakossága; ez utóbbi sorsa, összetétele, identitása hogyan befolyásolta a megjelent kiadvány tartalmát, annak arányait. A kérdés vizsgálata további alaposabb elemzést igényel; két szempontot azonban érdemesnek tartok már itt és most felvetni. Az egyik a nyelv: mind Sopron, mind Moson megye az ország több nemzetiségű megyéi közé tartozott egykoron; hogyan tükröződik ez a településtörténeti kiadványokban? Kétnyelvű kiadvány mindössze egy jelent meg vizsgált időszakunkban: Ágfalván döntöttek úgy, hogy a kötet tartalma magyar és német nyelven ugyanaz legyen. A többi nemzetiségi településen csupán egy tartalmi összefoglaló emlékeztet a falu összetételére: ezek közül a kimlei kötet kb. 15–15 oldalas horvát, ill. német nyelvű tartalmi áttekintéssel, valamint a tartalomjegyzék három nyelven való közlésével segíti azokat – a faluból kitelepített vagy kivándorolt – olvasókat, akik magyarul (már) nem tudnak; Fertőhomokon ugyancsak német és horvát nyelven készült – rövidebb terjedelmű – összefoglaló, az utóbbi bizonyára az itt élő, vagy itt élt horvátokra is gondolva; a kötetek többségéhez azonban – leszámítva természetesen a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatának rövid angol és német összefoglalóval megjelent köteteit – nem készült idegen nyelvű tartalmi kivonat.

A másik kérdés a mosonszolnoki kötetet forgatva fogalmazódott meg bennem. A 371 oldal terjedelmű, magát címében monográfiaként, alcímében helytörténeti olvasókönyvként meghatározó kiadvány egy csupán néhány oldalas történeti kronológiával indul, majd „résztörténeteket” tartalmaz – iskola, óvoda, „A község régi néprajza”, „Szent Flórián katonái”, „Futballcsapat krónikája” stb. –, döntően a 20. század történéseire koncentrálna. Teszi ezt egy régi és újabb fotókkal remekül illusztrált, igényes kivitelű kiadványban, melyet öt szerző közösen jegyez; köztük Johann Neuberger, a történeti kronológia összeállítója, aki 1949-ben mint fiatal tanító „emigrált” Németországba, néhány évvel korábban kitelepített családját követve, ahol 1958-tól a falujuk elhagyására kényszerített mosonszolnoki németek fő szervezőjévé, összefogójává vált – itt írta meg szülőfaluja történetét, mely aligha véletlenül kapta a „Das war Zanegg” (Ez volt Mosonszolnok) címet: a

faluból ugyanis 1946-ban 478 családnak, a lakosság döntő többségének távoznia kellett!⁴⁹ Tehát azok, akiket a község régmúltja leginkább érdekelt, Németországban éltek és olvashatták azt Johann Neuberger Leinfeldenben kiadott munkájában,⁵⁰ akik viszont a kitelepített németek mosonszolnoki házaiba költöztek – jelentős részben Felvidékről elűzött, kisebb részben az Alföldről áttelepült magyarok –, azok számára 1946-tal kezdődik a „helytörténet”, ők ez idő óta kényszerülnek együtt élni, az ő közösségük csupán az utóbbi évtizedekben van alakulóban⁵¹ – számukra az elmúlt bő fél évszázad történetének megismerése a fontos!

Miért jelent meg több helyen is két kiadvány?

Már a kiadványok számbavételénél utalnom kellett arra: néhány községben az általunk vizsgált időszakban két településtörténeti munka is megjelent! Joggal merülhet fel a kérdés: miért? Mi az oka, indokolja-e valami a párhuzamosságot? A választ keresve érdemes közelebbről is megvizsgáljunk ezeket az eseteket.

A legkevésbé érthető számomra Abda helyzete: itt egy év különbséggel jelent meg a két kötet, ráadásul mindkettő az Abdai Önkormányzat kiadásában. Az 1995-ben megjelent „Emlékkönyv” 14 rövidebb írást tartalmaz, melyek közül a Figler András által írt „Régi Abda története” című 15 oldalas tanulmány minősíthető a legkomolyabbnak, a leginkább átfogó jellegűnek; a többi írás egy-egy részterület feldolgozására vállalkozik csupán. Az tehát mindenképpen megállapítható, hogy ez a jubileumi kiadvány aligha tud helyettesíteni egy monográfiát; a probléma az, hogy Fűzfai Ottó következő esztendőben megjelent munkája még kevésbé képes erre. Ez utóbbi, „Abda” címet viselő munka a „Históriánk, emlékek, reményeink” alcímet kapta, alatta pedig ez olvasható a címlapon: „A szerzőtársak, a beszélgetőpartnerek és az adatszolgáltatók segítségével, közreműködésével összeállította: Fűzfai Ottó”. A kötet felépítése azután az érdekes alcím által ébredő kételyeinket

⁴⁹ A mosonszolnoki németek kitelepítéséről részletesebben ld.: THULLNER István - HUSZ János: A mosonmegyei németek kitelepítése 1945-1946 (Az elűzetés). Mosonmagyaróvár, Mosonmagyaróvári Német Kisebbségi Önkormányzat, 1997. 129-133.

⁵⁰ A munka címére és megjelenési helyére utal: Mosonszolnok monográfiája, 369., a megjelenés idejét azonban nem közli.

⁵¹ Ahogy Thullner István megfogalmazza: „Az átgondolatlan betelepítés több hulláma következtében a község évtizedekre csak árnyéka lett háború előtti önmagának.”; vö.: THULLNER István: Mosonszolnok (Zanegg), 724. = Győr-Moson-Sopron megye kézikönyve. Főszerk.: Tuba László. [S. l.], CEBA Kiadó – Dr. Fekete Máttyás, 1998. 724-725.

igazolja: benne kb. 50 oldal képviseli a falutörténetet, majd a következő száz oldalon 20 rövidebb visszaemlékezés olvasható, míg az utolsó 45 oldalon 28 mai általános iskolás vall arról: milyennek képzelet el felnőtt korának faluját. Azt kell tehát megállapítanunk: bár Abdán az 1990-es évek közepén két falutörténeti kiadvány megjelentetését is lehetővé tette a helyi önkormányzat, falumonográfia vagy legalább alaposabb, szakmai szempontból igényesebb összefoglaló még ma sem áll rendelkezésükre.⁵²

A többi településen a magyarázat egyszerűbbnek és logikusabbnak tűnik: a második feldolgozás a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatban jelent meg az utóbbi években. Mégsem érdektelen közelebről megnézni ezeket a kiadvány-párokat sem.

Briber József 1996-ban megjelent sopronhorpácsi kötetének előszavából – a szerző motivációi kapcsán – már idéztem néhány gondolatot; ezekből egyértelműen kitűnt, hogy ő nem tudományos munka írására készült – a keze alól kikerült dolgozat azonban szorgalmas gyűjtőmunkáról tanúskodik. A millenniumi sorozatban társszerzőül szegődött mellé a helytörténeti kutatóként lényegesen felkészültebb történelemtanár Pájer Imre: kettőjük közös munkájának eredményeképpen egy, a korábbinál lényegesen magasabb színvonalú feldolgozás került az olvasókhhoz.

Lébény híres Árpád-kori templomáról a 19. század derekától kezdődően számos értékes írás jelent meg; ezek azonban a község történetét éppen csak érintették. Ezért joggal örülhettek a lébényiek, amikor a fiatal pedagógus Németh Judit addigi kutatómunkájának eredményei a győri Hazánk Kiadó közreműködésével 1995-ben önálló kötetben napvilágot láttak. Bár a munka ellen számos jogos kifogás emelhető – amint azt a községtörténetírással kapcsolatosan általánosságban is sok hasznos észrevételt tartalmazó recenziójában Márfi Attila meg is tette⁵³ –, a kis kiadvány hasznos olvasmányul szolgálhatott, bár inkább a község néprajza, mint helytörténete iránt érdeklődőknek. Thullner István 2001-ben megjelent kötete elől tehát „nem vette el a kenyeret” a korábbi; számos ponton kiegészíthette a millenniumi kötet az addigi eredményeket.

⁵² Dolgozatom lezárása után került kezembe Magyar Antal „Abda község helytörténete” című, 120 oldalnyi terjedelmű, de nyomtatásban még meg nem jelent munkája, mely a fent említetteknel részletesebb, és komolyabb forrásbázisra támaszkodik – monográfiának azonban ez sem nevezhető. (A kézirat a KKMK helytörténeti gyűjteményében tanulmányozható.)

⁵³ MÁRFI Attila: Észrevételek Németh Judit: Lébény története és jelesnapok szokásai c. kötetéhez. = Győri Tanulmányok 19. köt. Szerk.: Bana József. Győr, 1997. 287-290.

Nagycenk esetében annyiban bonyolultabb a helyzet, hogy itt nem csupán egy kiadvány jelent meg korábban, de több is. Ez elsősorban Keszei Dénes több évtizedes kutatómunkájának köszönhető, melynek eredményei már az 1980-as években jelentkeztek: 1983-ban már megjelentetett egy terjedelmesebb monográfiát⁵⁴ a településről, melyet néhány évvel később egy kisebb füzettel⁵⁵ „toldott meg”; hogy azután 1990-ben egy vázlatosabb összefoglalót írjon, melynek a következő esztendőben még egy rövid folytatása⁵⁶ is megjelent. Vagyis Keszei Dénes munkáiból már sok mindent megtudhattott az érdeklődő e híres település múltjáról. 1998-ban azután megjelent még egy fontos kiadvány e településről: Varjú Sándor „Nagycenk gazdasági néprajza” című tanulmánya,⁵⁷ melyet falumonográfiának ugyan nem tekinthetünk, még összefoglaló községtörténetnek sem, azt viszont mondhatjuk, hogy a község 19–20. századi múltjához számos értékes adalékkal szolgál. Ezen előzmények után jelent meg Kenessey Károly munkája a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatában – valószínűleg tud még újat mondani a Széchényi-család kastélyáról és mauzóleumáról híres település történetéről.⁵⁸

Bán János Fertőrákos-monográfiájáról fentebb már esett szó; az 1963-ban elkészült kézirat 2000-ben jutott el az olvasókhhoz. Néhány hónappal később azután megjelent Hárs József fertőrákosi kötete a millenniumi sorozatban... Bár a két kötet között lényeges szerkezeti és felfogásbeli különbségek vannak, aligha indokolt ez a párhuzamosság, melynek okát nem lehet feladatunk eldönteni. Csupán az előbbi kötethez írt ajánlásokban olvasható tényt ismételhetjük meg: Bán János kanonok hiánypótló munkája — melynek kiadását korábban „hol személyi, hol politikai, hol pedig anyagi gondok akadályozták” — az első komoly, levéltári forrásokon alapuló, színvonalas feldolgozása a település történetének, mely méltó nyitó darabja lehet a „Fertőrákosi Füzetek” most megindult sorozatának.⁵⁹

⁵⁴ KESZEI Dénes: Nagycenk múltja és jelene. Monográfia. [Győr], [Győr-Sopron megyei Tanács], 1983. 245 p.

⁵⁵ KESZEI Dénes: Történetek és leírások Nagycenk múltjából. [Nagycenk, Nagyközségi Közös Tanács, 1987.] 48 p.

⁵⁶ KESZEI Dénes: Régi és újabb történetek Nagycenk múltjából. [Nagycenk, Polgármesteri Hivatal, 1991.] 78 p.

⁵⁷ VARJÚ Sándor: Nagycenk gazdasági néprajza. Nagycenk–Sopron, 1998. 130 p.

⁵⁸ E kiadvány megjelenéséről dolgozatom kéziratának lezárásakor szereztem tudomást; tanulmányozására még nem volt lehetőségem.

⁵⁹ Bán János kötetéhez Palkovits János polgármester írt ajánlást; a sorozat indulását annak szerkesztője, Wild Róbert köszönti. A kép teljességéhez tartozik, hogy Bán János munkáját a következő esztendőben német nyelven is megjelentették: BÁN, Johannes: Die politische, wirtschaftliche, geistliche und kulturelle Geschichte von Kroisbach (Fertőrákos). Hrsg.:

Az öt „kiadvány-pár” elemzésének tanulságait nehéz összegezni. Általánosságban azt mondhatom, hogy az utóbb megjelent „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatbeli kötetek egyenletesebb színvonalúak, tudományosabb módszerekkel, komolyabb szakirodalmi és forrásbázisra támaszkodva, egységesebb szerkezetben, gazdagabban illusztrálva jelentek meg — azaz elkészültüknek mindenképpen örülhetünk. Nem vagyok azonban biztos abban, hogy a legszerencsésebben sikerült a megyénkbeli bekerült öt falu kiválasztása; mind földrajzi megoszlásukat nézve, mind településtípus szerint, vagy éppen a lakosság felekezeti és nemzetiségi összetételét tekintve elképzelhető lett volna számos más megoldás is. Bár Kosáry Domokos mindegyik kötetben közölt előszava szerint a sorozat szerkesztési koncepciója nem zárja ki azon településeket, melyekről megjelent már községtörténeti munka, csupán azt szeretné, ha olyan falvak kerülnének sorra, „amelyek valami módon fontos eseményekkel vagy neves szereplők életútjával kapcsolódtak össze, s róluk eddig még nem született olyan igényes helytörténeti összefoglalás, amilyennek megírására, lehetőleg azonos felépítésben, most megvannak a kellő források és szakemberek” — azaz az érintett megyénkbeli települések egyikét sem lehet ilyen alapon teljes egyértelműséggel kizárni a sorból —, elgondolkodhatunk azon: talán érdemes lett volna az adott településekről eddig megjelent, ill. kéziratban elkészült munkákra is tekintettel lenni a sorozatban megírandó községek kiválasztásánál!

A munkák színvonaláról

Az eddig elmondottakból már bizonyára kiderült, hogy a megyénkben 1989 után megjelent településtörténeti munkák meglehetősen egyenetlen színvonalúak. Az idézett részletekből, a szerzők előszóiban megfogalmazott szándékaiból következően nem is lehetnek ezek a kiadványok egyenletesen magas színvonalúak, hiszen az alkotók egy része eleve nem is akart tudományos munkát írni. A megjelent félszáznál több kiadvány alaposabb tartalmi összevetése jelen tanulmány terjedelmi keretei között lehetetlen, ezért az alábbiakban csupán két fontosabb kérdést igyekszem vizsgálni: a kiadványok tartalmi, szerkezeti arányait, valamint tudományos apparátusát.

Ami az előbbit illeti, előre kell bocsátanom, hogy a kiadványok egy része egyáltalán nem közelíti meg a monográfiától elvárható terjedelmet: a mellé-

---

Robert Wild. Kroisbach, Gemeinde Kroisbach – Deutsche Selbstverwaltung Kroisbach, 2001. 160 p., 16 t. ill. (Kroisbacher Hefte 2.)

kelt bibliográfiában felsorolt munkák közül 12 terjedelme a 100 oldalt sem éri el, további 10 pedig „éppen hogy” — maximum 20-30 oldallal — meghaladja azt, ráadásul ezek többnyire kis alakú, A/5 formátumú kötetek — így azt mondhatjuk, hogy a kiadványok mintegy harmadrésze meglehetősen „karcsú”. Ez még önmagában nem lenne akadálya a tartalom kiteljesedésének; viszont ebbe a kis terjedelemben a szerzők egy része sok mindent bele akart sűriteni — nem mindig sikerrel.

Nézzünk meg előbb néhány munkát a kevésbé sikerültek közül! A győrszemerei kötet 103 oldalából 28 foglalkozik konkrétan a település múltjával, eléggé kusza szerkezetben, bár számos értékes adatot közölve; azután 20 oldalon a falu néprajzáról olvashatunk: ez a rész jobban szerkesztett az előzőnél; majd 40 oldalnyi melléklet következik: fotók, dokumentum-másolatok — régebbiek és újabbak vegyesen. Németh Judit fentebb már említett lébényi kötetében a 115 oldalból 24 jutott a település — egyébként történesekben valóban gazdag — múltjának bemutatására, míg pl. az esztendő néprajzának bemutatására 57 oldalt szánt a szerző. Jónéhány kiadványról elmondhatnánk még, hogy a néprajz viszonylag nagy helyet foglal el annak tartalmában; említhetjük pl. a nagyon jó néprajzi jellegű írásokat tartalmazó halászi kötetet, a főként a község tárgyi néprajzáról hű képet adó, de a folklorra is kiterő babóti kiadványt, vagy Tamás Gyula Ásványráróval foglalkozó munkáját, melyben a történelem helyenként háttérbe szorul az ősi mesterségek leírása vagy a társasági élet részletes bemutatása mellett; ugyanakkor találunk példát az ellenkezőjére is: Járfás Géza tápszentmiklósi kötetében vagy Pájer Imre bodonhelyi kiadványában pl. nem találunk néprajzi fejezetet.⁶⁰

Vannak szerencsére sokkal kiérleltebb, átgondoltabb szerkezetű munkák is, amelyekben az arányok nem „borulnak fel” ilyen mértékben. Czingráber András 2001-ben megjelent zsirai kötetében kb. 130 oldalt — az összterjedelem felét — kapja a történelem, melynek 6 fejezete kb. 30 alfejezetre tagolódik; ezt követi mintegy 100 oldalon a paraszti élet rendjének bemutatása; végül a faluban működött egyesületekről olvashatunk kb. 20 oldalon.⁶¹ Hasonló arányt követ Mikó Sándor Nagylózs-monográfiája: a terjedelem kb. felét, mintegy 130 oldalt foglal el a „Hét évszázad története Nagylózson”

⁶⁰ Vikár Tibor Kajárpéc-kötetében sincs néprajzi fejezet; ő azonban az utószóban elmondja, hogy azt majd vállalkozásának következő kötetében szeretné közölni.

⁶¹ Meg kell jegyezzem, hogy Czingráber András zsirai monográfiáját több korábbi tanulmányát felhasználva írta meg; vö.: CZINGRÁBER András: Képek a nyolcszáz éves Zsira történetéből. [Zsira, Hazafias Néprfront Községi Bizottsága], 1986.; Uő.: Fél évszázad Zsira történetéből. [Kézirat a KMK Helyismereti Gyűjteményében, 1995. 92 fol., ill.]

című első rész, majd kb. ugyanennyit tesz ki „Az élet Nagylózson egykor és ma” címet viselő második fejezet is: ez utóbbin belül tárgyalja viszont a szerző többek között a gazdálkodás, az oktatás, a templom és a plébánia történetét is. Jellemző példaként említhetem a felpéci kötetet is, melynek kb. 60–70 százaléka a falu történetével, mintegy 100 oldala pedig a népélettel foglalkozik, az előbbi esetében azt a megoldást követve, hogy egy kb. 30 oldalas községtörténeti vázlat után sorra veszi az egyes „részterületek” — gyülekezetek, iskola, óvoda stb. — múltját.

Találunk néhány speciálisabb szerkezetű kötetet is. Ilyen például Kinczer József munkája, aki négy település múltjának bemutatását vállalta fel egyszerre: 14 fejezetre bontott, logikusan tagolt munkájában ezért minden fejezetben először az adott korszakra, ill. témára vonatkozó általános jellemzőkről szól, majd pedig az egyes falvak adatait foglalja össze külön-külön. A mezőörsi kötet szerkezete viszont két szempontból is egyedi kísérlet: egyrészt azért, mert a kronologikus szerkezetű tagolásban a középkori fejezetek élén Varga Imre korábban megjelent tanulmányai⁶² állnak, melyeket az adott korszakra vonatkozó újabb kutatási eredmények összefoglalásai követnek; másrészt azért, mert Mezőörs talán a legnagyobb határú települése a megyének, melynek területén a török hódoltság előtt mintegy másfél tucatnyi kisebb település állt — a kötet az ezekre vonatkozó levéltári adalékokat is megkísérli egyenként összegyűjteni! Lényegesen eltér az átlagos szerkezettől Kelemen István Fertőhomok-monográfiája is: előbb kb. 80 oldalon az eseménytörténetet tekinti át, 15 alfejezetre bontva mondandóját; majd a „Gazdaság és társadalom. A mindennapi élet” címmel foglalja össze a falu gazdálkodásának múltját; azután az egyház és az oktatás történetéről ad vázlatos áttekintést; végül pedig a népi kultúrát mutatja be mintegy 20 oldalban; de találhatunk a kötet mellékletében még 14 értékes történeti forrást, ill. táblázatot vagy névjegyzéket is. Egyéni látásmódja miatt említésre érdemes Karácsony István „Darnó és Zseli története a legrégibb időktől napjainkig” című munkájának szerkezete: a szerző szokatlanul nagy hangsúlyt fektet a községek természeti földrajzának bemutatására, kitérve pl. a geomorfológiai formákra, a vízrajzra, a növény- és állatvilágra, valamint az éghajlat egyes elemeire is; majd a társadalmi és gazdasági viszonyokról általában értekezik, a falukép és a faluszerkezet változásait ugyanúgy érintve, mint pl. a paraszti

⁶² Varga Imre mezőörsi plébánosként az 1960-as években kezdett hozzá a falu középkori és kora-újkorai történetének feldolgozásához; e tárgyban több dolgozata is megjelent a Vigilia hasábjain. (Megjegyzem: Varga Imre az egyházlátogatási jegyzőkönyvek országosan elismert kutatója, számos forrásközlés sajtó alá rendezője, a „canonica visitatio”-k értelmező szótárának megalkotója!)

gazdálkodását; ezután tér át a Szigetköz múltjának ismertetésére, hogy azután egészen részletesen — mintegy 500 oldalon — foglalkozzék Darnó és Zseli történetével, az első követhető középkori nyomoktól napjainkig, 8 fejezetre bontva mondandóját.

A konkrét település múltjának a tágabb földrajzi környezet történetébe való beágyazására mások is kísérletet tettek — nem mindig a legnagyobb sikerrel. A legnagyobb „kitérőt” Fűzfa Ottó tette, aki munkájának „Históriánk” című fejezetét egy „Rövid betekintés a VIII–XIX. századi Európai történelemben” című alfejezettel kezdte, „A magyar történelem rövid összefoglalása” címmel folytatta, és csak azután kezdett hozzá Abda történetének bemutatásához. Mások ennyire nem kalandoztak el a vállalt témától, de azt többen felismerték, hogy falujuk múltja aligha tárgyalható a környezet ismerete nélkül. Ahogy azt Baranyai Lenke kötetének bevezetőjében megfogalmazta: „A falu mikrotörténeit nem lehet megérteni a magyar történelem egésze nélkül, de a nemzet múltjának ismeretéhez is szükség van a helytörténet adataira, amelyekhez emberi sorsok, érzések kötődnek. E kettős szálakat szerettem volna egybeszőni.” (5. p.) Az idézett gondolatok tükrében az is világossá válik, aligha véletlenül adta a szerző könyvének a „Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez” címet! (Figyelemre méltó egyébként ezen kötet szerkezete is: előbb a régió és a falu történeiséről ad áttekintést mintegy száz oldalban, majd olyan fontos fejezetek következnek, mint „Háztipusok, házak, belső telkek”, „A lakosság” — ezen belül: viselet, táplálkozás, nyelvi jelenségek, szellemi hagyaték, díszítőművészet —, „Ünnepek és hétköznapiak”, „Intézmények”, hogy végül a temetők és a temetkezési szokások bemutatásával fejeződjék be a munka.)

Ami a megyében megjelent falutörténeti munkák szakmai színvonalát, valamint a szerzők által felhasznált szakirodalmi és forrásbázis milyenségét illeti, ugyancsak nagy a szóródás. Sajnos még olyan munkák is akadnak, melyek sem jegyzeteket, sem irodalomjegyzéket nem tartalmaznak! Megdöbbenésemre ilyen pl. az egyébként igényes külsővel és változatos tartalommal megjelent mosonszolnoki kötet, melynek öt szerzője között több pedagógus is található; de nem közöl pl. semmilyen tudományos apparátust a hivatásos kiadó által napvilágra segített gyórszemerei, a könyvtáros által „lektorált” kisbácsai, vagy az újságíró közreműködésével készült enesei kiadvány sem! Mások közölnek ugyan jegyzéket, de „nem sok köszönet van benne”. Egyes esetekben annak rövid volta miatt: Fűzfa Ottó könyvének irodalomjegyzéke pl. mindössze 11 tételből áll, melyből 4 általános, a község történetére adatot bizonyosan nem tartalmazó irodalom; Nagy József

dunaremeteinek 10 tételes irodalomjegyzéke igazából csak 4 helyi kiadványra hivatkozik, azok bibliográfiai leírása sem sikerült pontosra; vagy említhetem Rozsonits Géza fertőszentmiklósi kötetét, melynek irodalomjegyzéke 18 tételes, ebből azonban 7 a szerző saját korábbi kézírata. Máskor viszont a bibliográfiai leírások pontatlansága okoz gondot: a kétségtelenül komoly gyűjtőmunkán alapuló felpécsi kötet 24 tételes jegyzéke pl. vegyesen tartalmaz levéltári, ill. könyvtári jellegű forrásokat, néha azonban olyannyira pontatlanul, vagy csak a „gyűjtőfogalomra” — pl.: Schematismusok — utalva, hogy a visszakeresés lehetetlen. Olyan érdekes esettel is találkoztam, amikor az irodalomjegyzék nem terjedt ki a — jegyzeteket egyébként nélkülöző — kötet egészére: „A helyhiány miatt csak a falu történetére vonatkozó szakirodalmat közlöm” — indokolja meg Németh Judit az általa követett megoldást,⁶³ melynek „köszönhetően” a lébényi kötet egyébként értéke-sebbnek induló néprajzi fejezete sokat veszített tudományos hasznosíthatóságából.

Több szerző nem készített külön irodalomjegyzéket, viszont a jegyzetekben igyekeznek utalni forrásaira. Az utalások pontossága azonban nem mindig kielégítő: Rácz Ernő győrzámolyi kötetében pl. többször találkozunk az „Adatokat a Győr Megyei Levéltárból kaptam”, az „Adatokat a Levéltárból kaptam”, „Adatok a Győr-Moson-Sopron megyei Statisztikai Hivatalból” stb. típusú lábjegyzetekkel.⁶⁴ Természetesen az sem mellékes, hogy a munka terjedelméhez képest milyen a jegyzetek aránya: a 63 oldalas bodonhelyi „kötet” 155 lábjegyzete pl. komoly tudományos értékre utal; egyébként ezekben nagyobb részben cikkekre és tanulmányokra hivatkozik Pájer Imre, kisebb arányban levéltári forrásokra, és megszólaltat néhány adatközlőt is. Mikó Sándor 264 oldalas nagylózi monográfiájához 378 jegyzetben adja meg gazdag szakirodalmi és levéltári forrásait; a Karácsony István által összeállított darnózseli kötet fejezetenként újrakezdődő sorszámozású 13 fejezetében pedig nem kevesebb, mint 535 jegyzetet számoltam össze — igaz, hogy ezek sorában számos olyan is található, amely korábbi hivatkozásra utal vissza.

A vagy a jegyzeteket, vagy az irodalomjegyzéket nélkülöző munkák után essék szó néhány olyanról is, melyben mindkettő található! A dunaszegi

⁶³ NÉMETH Judit: Lébény története és jelesnapi szokásai, 115.; megjegyzem: irodalomjegyzéke egyébként 39 tételt tartalmaz.

⁶⁴ Vö.: RÁ CZ Ernő: Győrzámoly falu története, 4., 11., 36–37.; megjegyzem: amikor pontosan akar hivatkozni, akkor sem mindig sikerül: „Bay László levéltáros könyve (Napóleon Magyarországon) az esetet így mondja el:...” — olvashatjuk pl. az 1809. évi események leírását a 170. oldalon; az idézett szerzőt azonban Bay Ferencnek hívták!

kötetet már korábban említettem: ebben 102 tételes felhasznált irodalomjegyzék mellett 259 jegyzet igyekszik alátámasztani a szerzője által szerényen „helytörténeti olvasókönyv”-ként definiált kiadvány tudományos hitelenségét. Vikár Tibor kajárpéci kötete a 212 — többnyire szakirodalomra vagy lelőhelyre hivatkozó — jegyzet mellett 53 tételes irodalomjegyzékkel bír, mely nagyobb részben a helyi vonatkozású kiadványokat tekinti át, de található a jegyzékben néhány módszertani szempontból fontos munka is. Kinczer József tudományos igényességű vállalkozásának első — ezidáig egyetlen — kötetében 327 jegyzet található a mintegy 70 tételes irodalomjegyzék mellett; Kelemen István Fertőhomok-monográfiája 118 tételes bibliográfiát és 646 folyamatos számozású végjegyzetet tartalmaz; a kb. másfélszáz tételes jegyzéket közlő zsirai kötet fejezetenként újrakezdődő sorszámozású jegyzeteinek összesítésére viszont nem vállalkoztam, miként nem számoltam össze Baranyai Lenke rengeteg jegyzetét — bibliográfiájának tételszáma 200 körül van! —, és nem adtam össze a kimlei tanulmánykötet 14 dolgozatának jegyzeteit sem.

A jegyzetek és bibliográfiai tételek mennyisége és „milyensége” mellett persze más szempontokra is figyelniünk kell a kiadványok tudományos értékének vizsgálatakor. Így pl. érdemes alaposabban megnéznünk az illusztrációkat! Szinte mindegyik kötet tartalmaz több-kevesebb képanyagot, ezek használhatósága azonban erősen eltérő: néhány esetben a kivitelezés gyengébb színvonala miatt; de a tartalom szempontjából sem mindig szerencsés az illusztrációk összeállítása. Különösen sokszor igaz ez a másolatban közölt levéltári forrásokra; hogy csak a legkirívóbb példát említsem: a dunaremetei kötet 48 oldalnyi illusztrációjának döntő hányadát a „Remetei telekkönyv” xerox-másolata teszi ki, nagyon erős kicsinyítésben és nem túlságosan jó minőségben, viszont minden magyarázat nélkül — így azt is csak a kötet tüzetesebb átolvasása után tudtam „kinyomozni”, hogy a dokumentum 1869-ben készült. További probléma, hogy — nyilván technikai okokból — az illusztrációk az esetek döntő többségében a kiadványok végén találhatóak, így az általuk hordozott információ a kötet olvasása közben „elkerüli az olvasó figyelmét”; kevesebb az olyan kiadvány, ahol a szöveg között helyezték el az illusztrációkat: a jó példák közül Karácsony István darnózseli kötetét emelném ki, mely talán a legtöbb térképet is tartalmazza — mintaszerűen a szövegben elhelyezve, így az olvasottakat egyből „ellenőrizhetjük” térben is.

A kötetek színvonalát vizsgálva érdemes arra is figyelniünk: látta-e lektor a kötetet? Az esetek többségében úgy tűnik: nem — vagy legalábbis nem

adta hozzá a nevét! Ez utóbbi ugyan nem nagyon bizonyítható; az viszont tény, hogy a kiadványok jelentős részén nincs feltüntetve a lektor neve. Úgy vélem, ezen a téren fontos feladat hárul(hat) a jövőben a közgyűjtemények munkatársaira is!

Túl megye- és országhatárokon

Dolgozatomban az utóbbi bő évtized Győr-Moson-Sopron megyei „falomonográfiáit” igyekeztem áttekinteni, némi kitekintéssel a műfaj előzményeire. Meg kell azonban jegyezni, hogy esetünkben a megye-, de még az országhatárok sem jelentenek egyértelműen lezárást; a történelmi előzmények miatt érdemes kissé szélesebb körben vizsgálódnunk. Az alábbiakban csupán három szempontra szeretnék röviden utalni.

Arról a bevezetőben már esett szó, hogy a megyénkhez tartozó települések száma még napjainkban is változik; így a kép teljességéhez a további kutatás során az utóbbi években más megyéből „átigazolt” települések helytörténeti szakirodalmát is számba kell majd vennünk. Ugyanakkor figyelniük kell azokra a kiadványokra is, melyek egykori Győr, Moson, vagy Sopron megyei településekről jelentek meg: így pl. „a magunkénak is érezzük” H. Szabó Lajos malomsoki kötetét⁶⁵ vagy a Csepreg múltját áttekintő újabb összeállítást⁶⁶ is. Azon egykori megyebeli településekre pedig, melyek immár más országhoz tartoznak, különösen figyelniük kell e szempontból, hiszen a róluk megjelent történeti kiadványok megyéink helytörténeti irodalmát is gazdagítják.⁶⁷

Ez utóbbi kapcsán megfigyelhető egy érdekes jelenség is: az utóbbi években több egykori Győr megyei, ma Szlovákiához tartozó település történeti feldolgozása készült el – Győrött. 1994-ben Patas, 1997-ben Csiliznyárad, 2001-ben Szap község története jelent meg — mindhárom kötet a Csallóköz-

⁶⁵ H. SZABÓ Lajos: Szülőföldünk, Malomsok. Fejezetek egy kislalföldi magyar falu történetéből. Kiadja a Községi Önkormányzat és a Malomsoki Baráti Kör. Malomsok, 2000. 385 p.

⁶⁶ Tanulmányok Csepreg történetéből. Szerk.: Dénes József. Csepreg, 1996.; de hivatkozhatunk pl. Gyurác Ferenc Bükrről írt munkájára is a „Száz magyar falu könyvesháza” sorozatából.

⁶⁷ A Burgenlandban megjelent kiadványok számbavételére itt és most nem vállalkozva csupán egy munkát említek: Eisenstadt. Bausteine zur Geschichte. Anlässlich der 350-Jahrfeier der Freistadterhebung. Hrsg.: Prickler, Harald – Seedorf, Johann. Eisenstadt, Neutwisch – Lattner, 1998. 576 p. (A kötet 20 szerző 29 tanulmányát tartalmazza!)

ből származó, Győrött élő nyugalmazott újságíró Végh Ferenc tollából.⁶⁸ A szerző – akinek nevével már a kunszigeti és a líkócsi kötet kapcsán is találkozhattunk – további csallóközi községek történetét is feldolgozta; ezek számbavétele és értékelése azonban itt és most nem lehet feladatom.

Említést kell viszont tennem arról: több megyénkbeli község történetéről külföldön jelent meg önálló kiadvány. A mosonszolnoki kötetről, Johann Neuberger „Das war Zanegg” című, Leinfeldenben megjelent munkájáról már esett szó; de pl. Máriakálnok történetéről is jelent meg Németországban önálló kiadvány,⁶⁹ és más heidebodeni községek múltját bemutató munkákról is vannak – még pontosabb ellenőrzésre és kiegészítésre szoruló – adataink. Vannak továbbá figyelemre méltó áttekintések is e népcsoportról; közülük Reinhold Drescher 1999-ben megjelent munkájára⁷⁰ hívnám fel külön is a figyelmet.

Végezetül

Dolgozatomban az 1990 utáni bő évtized során megjelent Győr-Moson-Sopron megyei „falumonográfiákat” igyekeztem számba venni. Összesen 60 munkát vettem fel a bibliográfiába; mindegyik önálló kiadványként látott napvilágot, és az adott település múltjának egészét igyekezett valamilyen formában áttekinteni. Háromnegyed részük egyetlen szerző munkája; kettőnél több alkotó csupán a kiadványok együtödének megalkotásában működött együtt. A szerzőknek csupán egy kisebb része mondható „hivatásos” történetkutatónak; többségük a szó jó értelmében vett amatőr, akiket főként a szülőfalu, ill. lakóhely szeretete ösztönzött kutatómunkára. Így az elkészült kiadványok nagyobb hányada nem falumonográfia, csupán többé-kevésbé sikerült történeti munka, melyek számos szakmai problémát vetnek fel.

Ez utóbbiak közül csupán néhány fontosabbra utalhattam áttekintésemben; az alaposabb elemzés, a módszertani tapasztalatok számbavétele egy

⁶⁸ VÉGH Ferenc: Patas kialakulása, küzdelmei és fejlődése. [S. I.], Nap Kiadó Bt., 1994. 112 p., ill.; Uő.: Csiliznyárad. Egy falu helytörténete a kialakulásától a küzdelmes fejlődésen át a huszadik századig. Kiad. Nyárad Község Önkormányzata, 1997. 259 p., ill.; Uő.: Nemesek faluja: Szap. [S. I.], Református Egyházközség, 2001. 246 p., ill.

⁶⁹ FRAUHAMMER, Johann: Maria-Gahling. Stuttgart, 1980. (Említi: FRAUHAMMER Krisztina: Levelek Máriához. A máriakálnoki kegyhely vendégkönyve. – Briefe an Maria. Das Gästebuch des Gnadenortes Máriakálnok/Gahling. Szeged, Néprajzi Tanszék, 1999. 78. p.)

⁷⁰ DRESCHER, Reinhold: Menschen und Schicksale auf dem Heideboden. [S. I.], Selbstverlag, 1999. 314 p., ill.

tervezett későbbi tanulmány feladata lesz. Bizonyára a bibliográfia is bővül még a későbbiekben: részben a remélhetőleg még nagyobb számban készülő újabb kiadványok miatt, részben pedig azért, mert mindig kerül elő egy-egy addig „lappangó”, közgyűjteménybe még be nem került helytörténeti munka. Ezért tartottam fontosnak, hogy az eddig általam ismert kiadványok pontos bibliográfiáját is adjam — egyszerre akarván segíteni a téma iránt érdeklődők munkáját, és felhívni a figyelmet a „falumonográfiai” fontosságára.

BIBLIOGRÁFIA

(A települések betűrendjében)

1. *Figler András–Somogyi Éva* (szerk.): Emlékkönyv **Abda** község áttelepülésének és temploma felszentelésének 150. évfordulójára (1845–1995). Kiadja az Abdai Önkormányzat. Abda, 1995. 122 p., ill.
2. *Fűzfa Ottó*: **Abda**. Históriaink, emlékek, reményeink. A szerzőtársak, a beszélgetőpartnerek és az adatszolgáltatók segítségével, közreműködésével összeáll.: –. Kiadja az Abdai Önkormányzat. (Szombathely, Balogh és Társa Kft., 1996.) 212 p., ill., részben színes.
3. *Kinczer József*: **Acsalag, Bősárkány, Maglóca és Barbacs** története. I. A kezdetektől a 18. századig. Bősárkány, Bősárkány Nagyközség Önkormányzata, 2000. 183 p., 12 t. ill., részben színes.
4. *Böhm András*: **Ágfalvi** mozaik. Agendorfer Mosaik. Sopron, Patriot K., 1996. 313, [8] p., [8] t. ill., 1 térk.
5. *Tamás Gyula*: Feltámadás a hullámsírból. **Ásványráró** község története. [Ásványráró, Ásványráró Község Önkormányzata], 1991. 240 p., [32] t. ill.
6. *Szabó István – Csiszár Attila*: **Babót**. Fejezetek egy rábaközi falu történetéből és néprajzából. Babót, 2002. 120 p., ill., részben színes.
7. *Nagy Gyula*: **Bágyog, Rábaszovát** és vidéke. Falutörténet és néprajzi hagyományok. Sajtó alá rend., bev.: Timaffy László. Győr, Hazánk K., [1995]. 238 p.
8. *Baranyai Lenke*: Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez. Szerzői kiadás. Sopron, 2000. 303 p., [12] t. ill., részben színes.
9. *Pájer Imre*: **Bodonyhely**. Falutörténeti vázlatok. Bodonyhely, Önkormányzat, 2000. 63 p.
10. *Balogh Zsolt*: **Bőny** története 1938-ig. Bőny, Bőnyi Polgármesteri Hivatal, 1996. 87 p.
11. *Karácsony István*: **Darnó és Zseli** története a legrégebb időkől napjainkig. Darnózseli, Darnózseli Önkormányzata, 1998. 760 p., ill.

12. Szalay Béla: *Otthonunk, Dör*. Szemelvények Dör község múltjából, történetéből, a közelmúlt eseményeiből. Győr, Hazánk K., 1994. 144 p., ill.
13. Nagy József: *A falusi élet rejtelmek Remetén. 1120–1960*. [s. l.], Szerzői kiadás, (1996). 142, [1] p., [48] p. ill. [Dunaremete]
14. Kozmáné Pozsgai Éva: *Dunaszegi múltidéző*. Helytörténeti olvasókönyv. Győr, Hazánk K., 2000. 297 p., ill.
15. **Enese község 1270–2000**. [Szerk.:] Mesterházy József. Enese, Enese Község Polgármesteri Hivatala, [2000]. 38 p., ill., részben színes.
16. Horváth Győző: *Feljegyzések, fényképek Farád község történetéből*. Kiadja a Farádi Kulturális Egyesület. Farád, 1994. [21] p., ill.
17. *Magyar Katalin–Dombi Alajosné: Felpéc a honfoglalástól napjainkig*. [S. l.], Corvin-Kódex Kht., 2001. 334 p., ill.
18. *Németh Alajos: Fertőendréd története*. Kiadja Fertőendréd Község Önkormányzata, 1998. 123 p., ill.
19. *Kelemen István: Fertőhomok 1274–2001*. „Szerző-, szervező- és szerkesztőtársam: Kálmán Tibor”. Bp., Croatica Kht., 2001. 299, [2] p., [28] t. ill.
20. *Bán János: Fertőrákos politikai, gazdasági, egyházi és kulturális története*. Sajtó alá rend. utószó: Dominkovits Péter. [Fertőrákos], Fertőrákos Község Önkormányzata – Fertőrákosi Német Kisebbségi Önkormányzat, 2000. 160 p., [16] t., részben színes.
21. *Hárs József: Fertőrákos*. Bp., Száz magyar falu könyvesháza Kht., 2000. 207, [2] p., ill. (Száz magyar falu könyvesháza)
22. *Rozsonits Géza: Fertőszentmiklós rövid története és látnivalói*. [Fertőszentmiklós, Rozsonits Géza, 1992.] 121 p., [2] t. ill.
23. *Lajber Imre: Fertőszéplak község története*. A kezdetektől a II. világháborúig. Fertőszéplak, [Polgármesteri Hivatal], [1993]. 37, [4] p., 16 t. ill.
24. *Tanulmányok Gyirmót történetéből*. Szerk.: Bana József. [Győr-Gyirmót], [Győr Megyei Jogú Város Gyirmóti Részönkormányzata], [199?]
25. *Nagy Ferenc: Győrszemere község története*. Győr, Hazánk K., 1998. 103 p.
26. *A 750 éves Győrszentiván története*. Tanulmánykötet. Szerk.: Góczán Károly. [Győr-Szentiván], Győr-Szentiváni Részönkormányzat, 1994. 197 p.
27. *Rác Ernő: Győrzámoly falu története*. Győrzámoly, 2000. 211 p., 1 térk.
28. *Korcz Antálné: Halászi község múltja és jelene*. Győr, Hazánk K., 1996. 275 p.
29. *Néma Sándor – Smuk Péter: Hédervár*. Bp., Száz magyar falu könyvesháza Kht., 2002. 178, [2] p., ill. (Száz magyar falu könyvesháza)
30. *Zoltán László: Hegyeshalom vázlatos története a legrégibb időktől 1945-ig*. Hegyeshalom, Önkormányzat, 1996. 137 p., [14] t. ill.
31. *Adalékok Iván község helytörténetéhez*. Szerk.: Németh László. [Iván], Ivániai Baráti Köre, [1998]. 349 p., ill.

32. *Vikár Tibor*: Szülőföldem, **Kajárpéc**. Kajár és Kispéc községek története a kezdetektől a jobbágyfelszabadításig. Kajárpéc, Kajárpéc Önkormányzata, 2000. 124 p.
33. Fejezetek **Kimle** múltjából. Tanulmányok és kisebb dolgozatok a falu történetéből és néprajzából. Szerk.: Horváth József. Kimle, Kimle Község Önkormányzata, 1999. 343 p., [20] t. ill.
34. *Takács Istvánné*: **Kisbácsa**-Szitásdomb krónikája. [S. l.; Győr-Bácsa], Bárány István k., [s. a.; 2001?] 40 p., [17] p. ill., részben színes.
35. *Frantz Erzsébet*: **Kisbodak** monográfiája. Győr, Hazánk K., 1996. 85 p., ill.
36. *Végh Ferenc*: **Kunsziget** története. [Kunsziget], Önkormányzat, 2000. 133 p., ill.
37. *Németh Judit*: **Lébény** története és jelesnapi szokásai. Győr, Hazánk K., 1995. 115 p., ill.
38. *Thullner István*: **Lébény**. Budapest, Száz magyar falu könyvesháza Kht., 2001. 210, [2] p., ill. (Száz magyar falu könyvesháza)
39. *Végh Ferenc*: Egy római burgus-tól Szent Vid-en át **Likócs**-ig. A Győr árnyékában meghúzódó település kétezer éves története. [Győr], (Győr-Likócs Részönkormányzata), 2000. 144 p., [8] t. ill., részben színes.
40. Tanulmányok **Ménfőcsanak** történetéből. Szerk.: Borbély János. [Győr], Győr-Ménfőcsanak Önkormányzatának Test., 1990. 120 p.
41. **Mezőörs**, **Mindszent** és vidékének helytörténete. Szerk.: Gyurkovits Réka, Szabó Gyula. Mezőörs, Magyar Műhely Alapítvány, 2000. 280 p., ill., részben színes.
42. *Kiss Jenő*: **Mihályi** nyolcszáz éves. Nyelvi-művelődéstörténeti tallózások. Győr, Hazánk K., 1998. 145 p.
43. *Gerencsér Árpád – Terstyánszky Lajos*: **Mórichida** 2000. [Mórichida], Mórichida Önkormányzata, 2000. 96 p., [4] t. ill., részben színes.
44. **Mosonszolnok** monográfiája. Helytörténeti olvasókönyv. Írta és összeáll.: Rákóczi Erzsébet, Földes Mihály, Nagy Miklós, Neuberger János, Tubán József. [Győr], Hazánk K., 2001. 371 p., ill. [a borítékcím: Egy község a Hanság peremén]
45. *Keszei Dénes*: **Nagycenk** és társközségei múltjából, jelenéből. Nagycenk, Nagycenki Nagyközségi Közös Tanács, [1990]. 56 p., ill.
46. *Kenessei Károly*: **Nagycenk**. Bp., Száz magyar falu könyvesháza Kht., [2003]. 175, [2] p., ill. (Száz magyar falu könyvesháza)
47. *Mikó Sándor*: **Nagylózs** – egy Sopron környéki falu története. [Nagylózs], 1998. 264, [2] p., [25] t. ill., részben színes.
48. *Ferenczi Róbert*: Pázmán lovag faluja. A Honfoglalás 1100 éves évfordulójára és Pázmándfalu hősi emlékművének felavatására. (Közrem.: Farkasné Takács Judit) [Pázmándfalu], Pázmándfalu Község Önkormányzata, 1996. 33 p., [1] t. ill. [Pázmándfalu]

49. *Karácsonyi Sándor*: **Pér** község és plébánia története. 2. [változatlan] kiadás. Mezőörs, Magyar Műhely Alapítvány, 1998. [7], IV, 290 p. [Az 1941-ben Győrött, a Győregyházmegyei Alap Nyomdában készült munka hasonmás kiadása.]
50. *Rozsonits Géza*: **Petőháza** krónikája. Sopron, Edutech K., [1997]. 105 p., [24] t. ill.
51. *Kovács András*: Fejezetek **Répceszemere** község történetéből. [Répceszemere], Répceszemere Község Önkormányzata, 2001. 143 p., ill., részben színes.
52. *Bausz Gyuláné (Bartha Mária)*: **Röjtökmuzsaj** krónikája. Röjtökmuzsaj, Bausz Gyuláné, 1993. 192 p., ill., részben színes.
53. *Élő Dezső*: **Sarród** monográfiája. Kiad. A Fertő-Hanság Nemzeti Park. [S. l.], 2000. 167 p., ill. [Az 1937-ben megjelent mű hasonmás kiadása.]
54. **Sopronhorpács** krónikája. Szerk.: Briber József. [Sopronhorpács], Sopronhorpács Önkormányzata, 1996. 285 p., ill., részben színes.
55. *Briber József – Pájer Imre*: **Sopronhorpács**. Budapest, Száz magyar falu könyvesháza Kht., 2000. 214, [2] p., ill. (Száz magyar falu könyvesháza)
56. *Járfás Géza*: **Tápszentmiklós** község rövid története. Paks, szerzői kiadás, 2000. 81 p.
57. *Varga László*: **Tét** nagyközség története. [Tét], [Önkormányzat], 1996. 195 p., [12] t.
58. *Móroczné Nagy Mária*: Egy országon át. Hajdúböszörménytől **Újronafőig**. [S. l.], Tabulár Bt., (1996). 253 p., [2] t. ill.
59. *Horváth Győző*: Szülőfalunk, **Vica**. Szemelvények Vica község történetéből és népeletéből. Csorna, Rábaközi Művelődési Egyesület, 1989. 87 p.
60. *Timár Lajos*: Kenyeretlen **Vitnyéd**. Vitnyéd, Polgármesteri Hivatal, 1993. 227 p.
61. *Czingráber András*: Egy Répce menti település, **Zsira** község története. Zsira, Zsira Község Önkormányzata, 2001. 253, [3] p., [8] t. ill.

Adalékok Iván község helytörténetéhez

